

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY

Podpora zdravého životního stylu u dětí předškolního věku

Bakalářská práce

České Budějovice 2009

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Miroslav Procházka

Vypracoval/a:
Lucie Jahodová

ANOTACE

Jak již název prozrazuje, tématem práce je podporování zdravého životního stylu u dětí předškolního věku. V úvodu teoretické části práce je vymezena charakteristika předškolního období, a to především vývoj kognitivní a sociální. Dále jsou uvedena rizika, která ohrožují zdravý vývoj dítěte a způsobují potíže v dalším životě jedince. Také je zde uvedeno porovnání Rámcového vzdělávacího programu s Programem zdravé MŠ. Samostatný Program Zdravé mateřské školy je uveden na závěr teoretické části. V praktické části se práce zabývá porovnáním volné hry v mateřských školách pracujících podle programu podporující zdraví a ve školách bez zaměření. Tyto informace jsou získávány pomocí metody pozorování a jejich následného zpracování.

Klíčová slova:

- mateřská škola
- předškolní věk
- zdravý životní styl

ABSTRACT

As the title of the work shows, the subject matter of this work is supporting healthy life style of the children in pre-school age. In the beginning of the theoretical part there is defined characterization of pre-school period, first of all the cognitive and social development. Furthermore there are mentioned the risks, which threaten the healthy progress of the child and cause difficulties in the consecutive life of individual. There is also mentioned comparison of the Framing Educational Program with Program of Healthy Kindergarten. Single Program of Healthy Kindergarten is introduced in the end of the theoretical part. In the applied part the work deals with the comparison of free game in the kindergartens operating according to the program supporting the health and in the schools without any view to. With the help of the observation method and further processing of them we obtain this information.

Keywords:

- Kindergarten
- Pre-school age
- Healthy life style

Děkuji Mgr. Miroslavovi Procházkovi za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky. Rovněž děkuji ředitelkám a učitelkám mateřských škol České Budějovice – U pramene, Příbyslav a Třebíč za ochotu a spolupráci.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval/a samostatně a použila/a jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích v knihovně pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Českých Budějovicích dne 30.března 2009

.....

OBSAH:

Úvod.....	7
Teoretická část	8
1 Vymezení předškolního věku a charakteristika období	8
1.1 Charakteristika kognitivního vývoje předškolního dítěte	8
1.2 Socializace.....	10
2 Výchovní rizika v předškolním věku	12
2.1 Stres v životě předškolního dítěte	12
2.2 Problémy v adaptaci	13
2.3 Problémy s návykovými látkami.....	13
2.4 Týrání a zneužívání	15
2.5 Vliv médií na dětskou agresivitu.....	17
2.6 Dysfunkční rodinná výchova	18
3 Společné aspekty RVP a kurikula Zdravé Mateřské školy, body v RVP, které se zabývají zdravím	20
4 Program Zdravá Mateřská škola	25
5 Návrh činností podporující zdraví.....	32
Praktická část	35
1 Cíl a předpoklady práce	35
2 Metodologie praktické části	36
2.1 Metoda pozorování.....	36
2.2 Postup práce	36
2.3 Popis výzkumného prostředí	38
3 Záznam pozorování vybraných aspektů v MŠ	40
4 Zhodnocení výsledků	64
Závěr	65
Seznam použité literatury.....	66
Seznam příloh.....	67

ÚVOD

Motivem k napsání práce, na téma podpora zdravého životního stylu u dětí v předškolním věku, bylo zamyšlení nad možností změnit způsob života. Jelikož návyky a nevhodné způsoby chování se již v pozdějším věku špatně přetvářejí, domnívám se, že vytvářet u dětí správné návyky je velice příznivé. Pokud dětem poskytneme nabídku vhodného chování, zájmů a návyků, a pokud i my se pokusíme jednat v souladu s těmito zásadami, je pravděpodobné, že je dítě přijme za své.

Vzhledem k tomu, že se práce zabývá předškolním věkem, je toto období zpočátku práce vymezeno. Poté se snažím přiblížit rizika, která nejen že jsou v rozporu se zdravím životním stylem, ale také dítěti brání prožívat toto období jako šťastné. Jelikož výchova předškolního dítěte neprobíhá pouze v rodině, ale ve velké míře také v mateřské škole, je v práci uvedeno srovnání dvou kurikulárních dokumentů, které jsou určeny mateřským školám. Dále je podrobně prezentován program Zdravé mateřské školy, který je na podporu zdraví zaměřen.

V praktické části je uvedeno porovnání volné hry ve Zdravé mateřské škole a v mateřské škole bez zaměření. Toto porovnání a jeho výsledky jsou zprostředkovány pomocí několika týdněho pozorování ve třech mateřských školách. Výsledky a celý výzkum těchto rozlišných prostředí mateřských škol ukazuje na přednosti MŠ pracujících podle programu Zdravá mateřská škola.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU A CHARAKTERISTIKA OBDOBÍ

V této části práce se opírám o poznatky především těchto autorů: M. Vágnerové (2000), P. Říčana (2006), J. Kurice, L. Vašiny (1987).

Předškolní věk je vývojové období, které trvá od 3 do 6 (7) let života dítěte, začíná obdobím sebeuvědomování a končí nástupem do základní školy. Je to etapa života, kdy si dítě uvědomí své já, svoji jedinečnost a odlišnost. Zdokonaluje se ve svém tělesném a pohybovém vývoji a vytváří si základy osobnosti, tzn. charakter, schopnosti, vůli a temperament.

Jedním z charakteristických znaků tohoto věku je částečné osamostatňování se a postupná ztráta vázanosti na rodinu. To vede k rozvoji aktivity, která dítěti umožňuje, aby se uplatnilo a prosadilo ve vrstevnické skupině. Dominantní činností je hra.

Jedná se o období, kdy se dítě může primárně vzdělávat, tedy navštěvovat Mateřskou školu.

1.1 Charakteristika kognitivního vývoje v předškolním věku

Vnímání:

Ve vnímání dochází ke značnému pokroku, ale vývoj stále ještě není zcela ukončen.

Vnímání je v předškolním věku bezprostředně spojeno s motorikou a je pouze jednou částí celkového smyslově motorického procesu. Teprve postupně s celkovým vývojem a růstem se osamostatňuje a zbavuje spojení s motorikou.

„Dětem se podává všechno nejprve ve všeobecném neuspořádaném obryse, když pozorují, že všechno co vidí, slyší, chutnají, hmatají jest něco, ale nerozlišují, co je to přesněji, teprve později – znenáhla to rozlišují.“

J. A. Komenský

Zrakové vnímání

Na začátku této vývojové etapy dítě rozlišuje 4 barvy (červená, modrá, zelená, žlutá), dokáže k sobě také barvy přiřadit. Na konci období již rozezná všechny barvy, ale může dělat chyby v jejich označení. Nedělá mu ani větší problémy rozlišovat sytost barev.

První tvar, který je dítě schopné rozlišit je kruh (kolem 3roku), dále se naučí rozeznat čtverec a trojúhelník. Zatím tyto tvary neumí pojmenovávat a přirovnává je k věcem př. je to jako míč. Kolem 5 – 6 roku se naučí názvosloví a rozlišuje i další tvary (obdélník, mnohoúhelník)

Sluchové vnímání

Sluch se v předškolním věku zdokonaluje, dítě rozeznává stále více zvuků a dokáže je přesněji analyzovat (auto, vlak, déšť...). Lze také již zjistit základy hudebního nadání např. podle hlasového rozsahu.

Na vývoji sluchu se odráží i vývoj řeči, která se zkvalitňuje a ubývá vad ve výslovnosti, roste slovní zásoba atd. Dítě s vadou sluchu se po řečové stránce nezlepšuje.

Čichové vnímání a chuť

S postupem vývoje se čich a chuť zjemňují a rozšiřují. Kolem 3ho roku dítě rozlišuje chutě pouze na dobré a špatné. Až v polovině pátého roku rozlišuje chutě jako takové (slaný, sladký, kyselý, hořký). Při rozlišování vůní používá přirovnání k předmětům z nejbližšího okolí např. je to jako kytička, jako mýdlo.

Hmatové vnímání

Je nejdůležitějším smyslem v rozvoji poznání už v útlém věku dítěte.

V oblasti taktilního vnímání dochází ke zvýšení citlivosti. Dítě je již schopno rozlišit, co je hrubé, hladké, studené apod.

Při rozvoji kinestetické složky vnímání, která je velmi důležitá pro celkový rozvoj pohybového vývoje dítěte, dochází též k výraznému pokroku. Dokud dítě nedokáže vnímat pohyb, není ani schopno ho napodobit.

Dítě v předškolním věku má problémy s odhadováním vzdálenosti a velikosti prostoru (zdá se jim větší) což je velmi nebezpečné např. při přecházení přes přechod – zdá se jim, že auto je ještě daleko.

Vnímání času je pro děti velmi složité, protože je to abstraktní pojem. Nemohou pochopit pojem hodina, minuta. Pro dítě předškolního věku je časovou jednotkou chvilka. Rozlišuje pouze pojmy: dnes, včera, zítra, den, noc.

V tomto období dítě poznává věci názorně a to ze svého nejbližšího, bezprostředního okolí. Zaměřuje se tedy na pochopení souvislostí a pravidel v něm.

Jeho myšlení je málo flexibilní, nepřesné a není logické. M. Vágnerová uvádí tyto charakteristické znaky poznání a myšlení:

1. Egocentrismus, který je charakteristický ulpíváním na subjektivním pohledu a tendencí zkreslovat úsudky na základě svých preferencí.
2. Fenomenismus, jenž se projevuje důrazem na určitou, zjevnou podobu světa. Vše je pro dítě takové, jak to vypadá. Př. velryby jsou ryby
3. Magičnost, která se projevuje vkládáním fantazijních prvků do vyprávění reálného dění. Dítě si samo objasňuje záhady a nečiní velký rozdíl mezi skutečností a fantazijní produkcí.
4. Absolutismus, který je přesvědčením, že každé poznání je definitivní. Dítě předškolního věku nemůže pochopit relativitu názorů, stálost určitých faktů v nich vyvolává pocit jistoty.

Další z vlastností poznání předškolního dítěte je vázanost na určitou vnější podobu objektů. Tato vlastnost se váže k objektům i k dítěti samému. Dítě svou podobu spojuje se svojí identitou, proto také po změně tělesného vzhledu se ztotožňuje se svým převlekem a může se začít chovat odlišně.

Dítě také nechápe situace, kdy se změní 2 aspekty situace. Pokud např. přesypeme korálky do úzké láhve, dítě si bude myslet, že je jich víc. (M. Vágnerová, 2000)

1.2 Socializace předškolního dítěte

Socializaci vysvětluje psychologický slovník jako postupné začleňování jedince do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace, zprvu v nukleární rodině, dále v malých společenských skupinách (jako je školní třída, zájmový klub, sportovní družstvo), až po zapojení se do nejširších společenských vztahů. Dále také zdůrazňuje, že součástí socializace je přijetí právních norem dané společnosti (P. Hartl, 2000, s. 548).

Normy chování

U dítěte předškolního věku se již vyvíjí morální city. To znamená, že je již schopno rozeznat, co je dobré a co špatné. S tím souvisí i jeho schopnost regulovat své chování a přizpůsobovat se určitým normám.

Na začátku předškolního období, respektuje dítě taková pravidla, která mu autorita předloží. Dítě přebírá tato nařízení jako samozřejmost, aniž by uvažovalo o správnosti či důvodu těchto pravidel a snaží se jimi řídit. Významnou roli, a to i v pozdějším věku,

má kladná či záporná reakce dospělého na chování dítěte, jinými slovy pro dítě je důležitý systém odměn a trestů.

Na konci předškolního období se u dítěte začne objevovat pocit viny. Dítě si již začíná zvnitřňovat určitá pravidla a omezení a uznává jejich význam. Samo se snaží regulovat své chování a to i bez dozoru autority. Za své nevhodné chování začíná pociťovat nepříjemné pocity a vede souboj se svým svědomím. Tato autoregulační činnost předškolního dítěte je ale stále omezována jeho egocentrismem, rigiditou a vázaností na názorné situace. Tedy dítě není schopno pochopit, že toto pravidlo platí i za jiných okolností, nebo že se dá pozměnit dle situace (M. Vágnerová, 2000, s. 120 –122).

Vytváření si vrstevnických vztahů a rolí

Jelikož dítě předškolního věku je už dostatečně samostatné a není tolik vázáno na rodinu, je schopno bez problémů vytvářet vztah s ostatními dětmi. Tento vztah se liší od vztahu k dospělému hlavně tím, že jde o symetrický vztah a panuje v něm méně jistoty. Proto lze označit tento fakt vytváření kamarádkých vztahů za signál určité vývojové zralosti dítěte.

Výběr kamarádů, ale zatím nezáleží na obecně uznávaných faktech, ale na několika jednoduchých aspektech. Dítě musí být stejného pohlaví, musí vlastnit nějakou zajímavou věc, musí mít hezký vzhled a přijatelné chování. Dítě preferuje také ty vrstevníky, kteří jsou mu podobní, se kterými má stejné zájmy a podobné kompetence.

Vztahy se sourozenci jsou o něco komplikovanější, ale zároveň někdy také důvěrnější. Velmi záleží na pohlaví sourozence a na jeho věku. Pokud je sourozenec výrazně starší, bývá často pro dítě vzorem. Dítě se od něj učí pravidla, způsoby chování a také ho napodobuje při činnostech. Pokud je sourozenec přibližně stejně starý, stanou se z nich spoluhráči ve hře. Děti si navzájem pomáhají a stávají se spiklenci proti autoritě (M. Vágnerová, 2000, s. 127 –130).

Utváření vztahu k dospělým

Vztah k dospělým je velice silný. Hlavně k rodičům, příbuzným a paní učitelce. Tyto osoby jsou pro předškoláka bezpečím, pomocí, poučením a vzorem. Úplná rodina má na něj velký vliv, už kvůli orientování v sociálním světě. Každého rodiče potřebuje výrazně jinak. Otec je pro něj spíše autoritou, která ho usměrňuje a popřípadě trestá a matka je tím, kdo ho ochrání, polituje a pohladí.

2 VÝCHOVNÁ RIZIKA V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Jelikož předškolní období je chápáno jako plnohodnotné období v životě člověka, je velice důležité uvědomit si jeho rizika. Snažit se je minimalizovat a také jim předcházet, vyhýbat se kritickým situacím a cílevědomě se snažit řešit následky. Důležitou činností dospělého je také dítěti pomoci, a to co nejšetrněji s ohledem na jednotlivá specifika dětí a jejich potřeby.

Rizika vznikající v předškolním věku vyplývají především z faktu, že dítě je zranitelné a odkázané na dospělé. Proto nezáleží tolik na rozhodnutí dítěte, jako na rozhodnutí dospělého člověka, který má za dítě odpovědnost.

Rizik, která na dítě číhají, je mnoho a vyhnout se všem je dost složité. Už jen v domácím prostředí na dítě čeká riziko rozvodu, nevhodného přísunu podnětů, špatných mezilidských vztahů a vzorů komunikace, týrání či zneužívání, nadměrné či nedostatečné zatížení činnostmi vzhledem k adekvátnímu vývoji atd.

2.1 Stres v životě předškolního dítěte

Stres je H. Cooperem a M. H. Apleyem definován jako stav organismu, kdy jeho integrita je ohrožena a organismus musí zapojit všechny schopnosti na jeho ochranu (Hartl, Hartlová, 2000, s. 568). V předškolním věku je stres obzvláště škodlivý, protože organismus je nevyzrálý a city předškolního dítěte převyšují intelekt. Stres dítě emocionálně i tělesně vyčerpá a oslabí, zpomalí jeho vyspívání a zničí jeho rovnováhu tak, že se sníží jeho odolnost i v dospělém věku.

Nejčastějšími fyziologickými projevy stresu u dětí jsou bolesti hlavy, pocení, žaludeční nevolnost, motorický neklid, zrychlený dech, nechutenství, nespavost....

Příčin stresu vyvolávající tyto potíže může být mnoho, ale jedním z nejvíce opomíjených stresorů je přetěžování dítěte. Nejedná se ale pouze o přesycování dítěte různými úkoly a jejich intenzitou, ale může se jednat také o nepřiměřený druh zátěže na dítě kladený. Rovněž se musí brát zřetel na to, že každé dítě je jiné. Co je pro jedno dítě přiměřené, pro druhé už může znamenat nepřekonatelný úkol.

U dětí předškolního věku se také začíná objevovat sebeohrožující stres. Dítě se stává samo sobě stresorem. Snaží se plnit vysoké nároky a očekávání dospělých a okolím bývá většinou vnímáno jako hodné, snaživé a ctižádostivé. Tato tendence sebestresování je většinou dána temperamentovým typem, nebo později získána výchovou (M. Havlínová, 1995).

2.2 Problémy v adaptaci na MŠ

Jedním z hlavních problémů, se kterým se dítě předškolního věku setkává, je změna prostředí. Největší změnou v tomto ohledu je nástup do MŠ, což se může pro dítě stát i stresem.

Hlavními důvody, proč se tato situace stává pro dítě tíživou, vychází buď ze strany rodičů, nebo také ze strany mateřské školy.

Ze strany rodičů bývá rizikem přílišná idealizace pobytu, nebo vyhrožování MŠ jako trestem. Na dítě také nepříznivě působí ranní křik a shon při odchodu do školy a také zlehčování jeho situace. V žádném případě dítěti neulehčí, pokud ho za pláč rodiče budou trestat nebo ho uplácet dárky.

Mateřská škola může adaptaci dítěte výrazně ztížit tím, že nebude využívat partnerský přístup a to v ohledu k rodičům i dítěti. Dítě by nemělo být ani ponižováno ani trestáno a mělo by být respektováno jako individualita se svými potřebami. Mateřská škola může dítě také poškodit tím, že ho bude nutit k neznámým činnostem a bude mu poskytovat nepravdivé informace.

Proč mají některé děti problémy s adaptací lze vysvětlit několika fakty. Dítě může být přecitlivělé a úzkostlivé, nebo také příliš málo vyzrálé pro pobyt ve skupině. Stejně může na dítě působit velké množství dětí ve skupině anebo úzkostlivá reakce rodičů. Dítě rovněž může chápat odloučení jako trest, a poté s tímto pocitem do MŠ přichází.

Při nástupu do MŠ se dítě může projevovat tím, že se nechce odloučit od matky, nezapojuje se do činností, pláče, nejí, je agresivní nebo naopak velmi tiché až uzavřené do sebe. S těmito úkazy se mohou projevit i neurotické problémy např. bolest břicha, pomočování, zvracení i poruchy spánku (M. Havlíková, 1995).

2.3 Problémy s návykovými látkami

Návykové látky jsou v dnešní době snadno dostupné a jejich užívání častější, než tomu bylo dříve. Sortiment a nabídka všelijakých přípravků se rozšiřuje, a tím i nebezpečí získání závislosti. U dospělého (tedy i rodiče), se může vytvořit závislost na tabáku, alkoholu, produkty konopí, stimulační drogy, halucinogeny, těkavé látky atd. Samozřejmě u každého jedince se účinky drogy projevují trochu jinak a následky se dostávají v jiném měřítku. Také velmi záleží na typu užívané drogy, protože každý druh zapříčiňuje jiná rizika. V každém případě ale dochází u závislých ke značné změně

v jejich životě a v životě jejich přátel a rodiny. Mění se finanční situace a napětí v rodině stoupá. To může vyústit až v každodenní slovní roztržky, násilnictví a nakonec i k rozpadu rodiny.

Zneužívání drog a užívání různých omamných prostředků v těhotenství je riziková nejen pro matku, ale nejvíce pro její nenarozené dítě. Dítě se vlivem působících látek nemůže ideálně vyvíjet a jeho rozvoj se nejen zpomaluje, ale také se může zastavit úplně. Výsledkem toho bývají nejrůznější postižení a to různého typu i stupně.

V pozdějším věku dítěte je závislý rodič také nositelem rizika. Jelikož organismus dítěte je v předškolním věku ještě nevyzrálý, číhá na dítě velké nebezpečí. A to i v podobě domácích lékárníček. U dětí i po velmi malé dávce může dojít k otravě, proto je dobré pečlivě uschovat a zamknout všechny nebezpečné látky jako je alkohol, léky, atd. Závislý rodič je také rizikem z ohledu vzoru pro dítě. Rodič bývá chápán jako autorita a dítě jej často napodobuje a to nejen ve svých hrách. Proto také tento životní styl dítě často přijme za svůj i do budoucího života.

Z tohoto důvodu je vhodné, aby rodiče byli v tomto senzitivním období na své dítě laskaví, vřelí a určili hranice toho, co smí a co nesmí. Dítě by si mělo uvědomit, že zdraví a jeho ochrana je velmi důležitá a podle toho se naučit chovat. Dále k prevenci návykových závislostí slouží dobrá komunikace v rodině a vyjadřování svých vlastních pocitů a také jejich vyhodnocování. Rodiče také přispívají tím, že svým potomkům zajistí dobrý okruh přátel a vedou je k činnostem a koníčkům, které optimálně vyplní jejich volný čas.

Rizikových faktorů, které způsobují závislost, je celá řada, v naší práci dále vybíráme podstatné faktory tak, jak je uvádí primář K. Nešpor. Mezi ně patří především problémy se závislostí u předků, chronická traumatizace (zneužívání, týrání, šikana), nižší inteligence, nízká frustrační tolerance, nízké sebevědomí, setkání s návykovou látkou v mladém věku atd.

Vznik závislostí může také velmi ovlivnit nevhodné přístupy ze strany rodiny, školy, vrstevníků, společnosti a prostředí.

Ze strany rodiny jsou to: nejasná pravidla, nedostatek času na dítě, podceňování či přehnaná ctižádostivost, časté stěhování, neúplná rodina, dlouhodobý konflikt mezi rodiči, špatné mezigenerační vztahy,...

Škola může negativně dítě ovlivnit tím, že neprovádí prevenci, nespolupracuje s rodiči, nenabízí kvalitní mimoškolní aktivity, zesměšňuje problémové žáky, atmosféra ve škole je cynická a nepříjemná, dostupnost návykových látek a hazardních her je snadná,...

V dospívání je velmi významná skupina vrstevníků, která může mít na dítě dobrý nebo špatný vliv. Proto je dobré zajistit svým dětem již v předškolním věku „vhodné kamarády“, u kterých lze předpokládat, že jejich rodiče nezneužívají návykových látek, nemají problémy s autoritou, respektují členy dětského kolektivu, žijí zdravým životním stylem a mají vazbu na nějakou organizaci s dobrým programem (např. zájmy a záliby bez souvislosti s alkoholem).

Společnost a prostředí, ve kterém dítě žije, může ovlivňovat dítě nevhodně v případě, že návykové látky jsou dětem snadno dostupné, ve společnosti převažuje cynický vztah ke zdraví, v okolí je vysoká kriminalita, objevuje se rasová diskriminace, neinformovanost o škodlivosti drog a jiných návykových látkách, ... (K. Nešpor, 2001, s. 44-53).

2.4 Týrání a zneužívání

Týrání a zneužívání patří mezi nejvíce závažné prohřešky, kterých bychom se měli vyvarovat. Nejen proto, že mají neblahý vliv na současný stav dítěte a jeho výkony už v době, kdy je týráno, ale také proto, že velmi ovlivní jeho další vývoj, aniž si to v době týrání uvědomuje. Týrání a zneužívání dětí lze rozdělit do 3 základních oblastí:

- Tělesné týrání a zanedbávání
- Psychické týrání a zanedbávání
- Sexuální zneužívání

Tomuto závažnému tématu se věnují S.Mufsonová a R.Kranzová, které o týrání a zneužívání uvádí následující:

Tělesné týrání a zanedbávání:

Tělesné týrání se projevuje především odřeninami, popáleninami, podlitinami či dokonce zlomeninami. Týraný bývá škrcen, mlácen pěstmi či předměty, bývají mu přidělovány nepřiměřené tresty, bývá mu odepřeno jídlo či jiné k životu důležité potřeby, bývá nucen k nepříjemným činnostem atd.

Tělesné zanedbávání se projevuje nedostatkem jídla, přístřešku, nevhodným oblečením (špinavým, roztrhaným, málo teplým, malým), ponecháváním dětí bez dozoru, ale také

tím, že dítě je nuceno vykonávat nepřiměřené množství činností v domácnosti či staráním se o mladší dítě nepřiměřeně dlouhou dobu.

Tyto okolnosti se pak v dalším životě dítěte mohou projevit sníženým sebevědomím, sebepoškozováním, útky z domova, závislostí na různých látkách, naučenou bezmocností a dalšími velmi závažnými problémy (S. Mufsonová, R. Kranzová, 1996, s.36-39).

Psychické týrání:

Psychické týrání má složitější podstatu než tělesné týrání a zanedbávání, proto je také složitější je odhalit. Za psychické týrání lze označit vše to, co ohrožuje pocity dítěte a jeho emoce. Jedná se o ponižování dítěte, shazování jeho pracovních výsledků, kritika nedostatků atd. V některých případech psychického týrání se jedná o to, že rodič si vymění s dítětem roli – rodič se chová jako dítě a po svém potomku vyžaduje roli autority a ochránce. V tomto případě se po dítěti chce, aby své vlastní zájmy a potřeby potlačil a věnoval se rodiči. V rodině se může též objevit psychické zanedbávání neboli tzv. psychická deprivace. Podstatu tohoto problému lze vysvětlit emocionálním chladem. Rodič se sice o dítě materiálně postará, ale citový vztah k dítěti nemá a také ho nevyjadřuje.

Důsledkem tohoto týrání, bývá většinou nesamostatnost v rozhodování, snížené sebevědomí, snaha ubližovat si a vstupovat do podobně uspořádaných vztahů (S. Mufsonová, R. Kranzová, 1996, s. 40-45).

Sexuální zneužívání:

Sexuální zneužívání se od předchozích odlišuje nejvíce v tom, že jej může provádět nejen nejbližší rodina, ale také další osoby v životě dítěte. Jedná se o zneužívání nejvíce opovrženlivé mezi širokou veřejností. Možná proto, že si lidé sami uvědomují, jaký má vliv vstoupení do jejich soukromí (intimity) pro ně samotné.

O sexuálním zneužívání se dá mluvit, nejen při samotném sexuálním styku s dítětem, ale také při dalších okolnostech, které se týkají soukromí. Někdo sleduje dítě při intimních činnostech (svlékání, koupel, záchod), dítě je nuceno pozorovat tyto činnosti, laskání a nevhodné škádlení dítěte, nucení dítěte poslouchat či vykládat „sprosté řeči“, jakákoliv činnost s mužem, kdy dojde k jeho erekci, ...

Důsledky sexuálního zneužívání se projevují útky z domova, snahou o sebevraždu, poruchami příjmu potravy, ale také sníženým sebevědomím a neschopností navazovat důvěrné vztahy (S. Mufsonová, R. Kranzová, 1996, s. 45-48).

Jednou ze základních a důležitých otázek tohoto problému je, kdo dítě zneužívá a proč. Pokud mluvíme o tělesném a psychickém týrání, pachatelem bývá jeden z členů rodiny. O to je tento fakt pro dítě bolestivější, protože mu ubližuje člověk, kterého miluje a považuje za autoritu. Dítě většinou hledá vinu na svém chování a také se samo obviňuje, že takovéto chování u rodiče vyvolal. U sexuálního zneužívání je to složitější, pachatelem může být i jiná starší osoba v okolí dítěte. Může se jednat o učitele, staršího spolužáka ze školy, příbuzného či rodinného známého. I v tomto případě se ale dítě většinou považuje za viníka a udržuje celou věc v tajnosti.

Motivů ke zneužívání obecně může být mnoho. Existují ale okolnosti, kdy lze očekávat, že k týrání či zneužívání může docházet. Jedná se o situace kdy: jeden z rodičů je závislý na droze, jeden z rodičů byl v mládí též týrán či zneužíván, neuvědomělost o výchově dítěte, neschopnost citové vazby, psychické poruchy,...

(S. Mufsonová, R. Kranzová, 1996).

2.5 Vliv médií na dětskou agresivitu

Televize a počítač jsou dnes již obvyklou součástí snad skoro každé domácnosti. Není tedy divu, že se v posledních letech začíná zvyšovat zájem o důsledky působení médií na člověka, tedy i na dítě. Různé studie prokazují, že média mají nejen kladný vliv na rozvoj dítěte, ale také záporný. Zajisté média plní význam informační – dítě se z nich dozvídá nové poznatky o sobě i okolí - ale přece jen, ne všechny informace, které se dítě z těchto prostředků dovídá, jsou pro něj vhodné a přínosné.

Média jako taková, lze rozdělit do dvou druhů:

- tištěná (časopisy, knihy,...)
- elektronická (video, televize, počítač, internet, rozhlas,...)

Závažnější dopad mají samozřejmě ta elektronická. Už proto, že dítě v předškolním věku neumí číst a více na něj působí zrakové a sluchové podněty. Znásobeno je to tím, že pohybující se obraz dítě fascinuje a přitahuje jeho pozornost. Jedním z nejvíce závažných problémů médií je zobrazování násilí a agresivních scén. Jejich negativní vliv na dítě je značný. Dítě se učí nápodobou agresivnímu jednání a neuvědomuje si,

jaké následky bude mít jeho chování na okolí. Dítě není schopné rozlišit to, že fikce v TV se výrazně liší od reality. Ve smyšlených situacích nereálný hrdina přežije všechna úskalí a nic se mu nestane, naopak dítě, které v obleku hrdiny, zkouší různé triky (např. létat) je ohroženo na životě. Také není schopno rozpoznat, že násilí není vhodnou formou řešení problémů a náročných situací.

Dalším problémem je všude-přítomná pornografie. Skoro v každém pořadu se objevují sexuální narážky, či samotný sexuální akt. Nejen že tyto brzké zkušenosti se sexem, dětem ubírají jejich dětství, ale také je seznamují se sexuálním životem nevhodným stylem - jako se zábavou bez jakéhokoliv citu.

Samozřejmě, že nejvíce odpovědnosti za působení mediálních prostředků mají rodiče. Jen ti v tomto období rozhodují, jak velký čas na sledování TV či hraní her na počítači dětem vymezí. Na jejich volbě také záleží, jaký pořad dětem povolí a který označí za nevhodný. Těmito všemi rozhodnutími mohou rodiče kladně přispět k tomu, aby jejich děti neměli zkreslený a ochuzený obraz světa a více si užívali čerstvého vzduchu při pobytu venku.

2.6 Dysfunkční rodinná výchova

Rozvod rodičů je pro dítě jedním z největších rizik z hlediska emocionálního vývoje. Jelikož dítě je v předškolním věku ještě dosti nevyzrálé, nechápe důvod rozvodu. Nerozumí důvodům změn chování rodičů i stěhování jednoho z rodičů z jeho domova, tedy i z jeho bezprostřední blízkosti. Dítě většinou v takovémto případě přisuzuje chybu sobě, hledá příčiny ve svém nesprávném chování či špatném prospěchu.

Jedním ze základních problémů, který přichází s rozvodem rodičů, je ztráta mužského či ženského vzorce chování. Dítě si nemůže dostatečně vytvořit představu o ženské či mužské roli a jeho nejvýraznějších projevech, pokud mu tento vzor v rodině chybí. Také přichází o jedinečnou příležitost sledovat vztahy mezi těmito dvěma odlišnými pohlavími k sobě navzájem, a také sledovat vztahy v rodině, uznávané společností.

Největší dopad má rozvod asi na chlapce jedináčka, u kterého se pak mluví o syndromu maminčina chlapečka. Toto dítě se nemůže, pokud v rodině neexistuje další jedinec mužského pohlaví, identifikovat s mužskou rolí. Tím vznikají i další problémy v jeho emocionálním a sociálním vývoji (M. Vágnerová, 2000, s. 125-127).

Zdeněk Matějček a Zdeněk Dytrych doporučují, aby se rodiče při vzniklé situaci řídili těmito pravidly: nepodceňovali vnímavost dítěte vůči rozvodu, zachovali si vědomí

rodičovství, zabránili pokračování rozvodového konfliktu, nepopuzovali dítě proti bývalému partnerovi, zachovali pozitivní obraz toho druhého, zabránili podplácení dítěte, zařídili styk s druhým partnerem co nejlépe, nezatajovali nic dítěti, ale také nic nevnucovali. Dále se také zajímají o problematiku náhradní matky či otce a jejich vstupu do rodiny (Z. Matějček, Z. Dytrych, 1994, s. 139-152).

Doplňnou rodinou Z. Matějček rozumí rodinné společenství, v němž jeden z manželského páru je vlastním biologickým rodičem dítěte a druhý je tzv. nevlastní (Z. Matějček, Z. Dytrych 1994, s. 154).

V tomto ohledu autoři zdůrazňují, že nastává problém „vlastní-nevlastní“ s nímž souvisí i problematika odlišného příjmení rodičů. Dítě si hledá cestu ve vztahu k vlastnímu (vzdálenému, málo známému rodiči) i nevlastnímu rodiči (každodennímu, známému).

Důležitým faktorem ohledně nově vznikající rodiny jsou zkušenosti příchodního partnera s manželstvím a s dětmi. Pokud totiž partner již zkušenosti má, neidealizuje si vztah a jeho očekávání nejsou ve většině případů zklamáním a důvodem vzniku konfliktů. Přijetí nevlastních sourozenců také nebývá pro děti problémem a často velmi brzo utvoří soudržnou skupinu. Konfliktní také nebývají vztahy k prarodičům, s těmi se děti velmi často sblíží dříve než s nevlastním rodičem. Důvodem jsou nejspíše jiné citové vztahy a závažnost těchto vztahů (Z. Matějček, Z. Dytrych, 1994, s. 156-161).

3 SPOLEČNÉ ASPEKTY RVP A KURIKULA ZDRAVÉ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Už na první pohled je jasné, že Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále RVP) a kurikulum Zdravé mateřské školy (dále PZ) v MŠ se liší ve struktuře. I když jednotlivé body se objevují v obou dokumentech, jejich uspořádání je odlišné. V kurikulu Zdravé MŠ je to takto:

1. klíčové kompetence dospělého člověka (vize),
2. kompetence PZ u dítěte na konci předškolního období (obecné cíle),
3. oblasti vzdělávání v podpoře zdraví (obsah),
4. dílčí cíle vzdělávání v oblasti podpory zdraví (dílčí cíle),
5. činnosti dětí (realizace),
6. ukazatele dosaženého vzdělání (evaluace),
7. rizika ohrožující nebo znesnadňující proces a dosažení cílů vzdělávání (překážky)

Těchto sedm částí kurikula je rozmístěno do dvou sad tabulek. V prvních tabulkách se nalézají vize, obecné cíle, obsah, dílčí cíle a evaluace. V druhých tabulkách se nachází realizace, tedy činnosti dětí, a rizika činností.

Oblast cílů:

Cíle předškolního vzdělávání v RVP jsou stanoveny v podobě záměrů a výstupů. Lze je rozřadit do rámcových cílů, klíčových kompetencí, dílčích (oblastních) cílů a dílčích výstupů.

Rámcové cíle jsou v RVP stanoveny takto:

1. rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání
2. osvojení si základů hodnot, na nichž je založena naše společnost
3. získání osobní samostatnosti a schopnosti projevat se jako samostatná osobnost působící na své okolí

Dílčí cíle a očekávané výstupy jsou stanoveny pod jednotlivými vzdělávacími oblastmi - dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a společnost, dítě a svět. V oblasti dítě a jeho psychika jsou vzdělávací cíle, vzdělávací nabídka, očekávané

výstupy a rizika rozděleny ještě do podoblastí – Jazyk a řeč; Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace; Sebepojetí, city a vůle. Cíle v RVP znázorňují to, co by pedagog měl u dítěte v jednotlivé oblasti podporovat a výstupy znázorňují to, co by dítě ke konci předškolního období mělo dokázat.

V kurikulu PZ jsou obecné cíle určeny pomocí kompetencí podpory zdraví u dítěte na konci předškolního období, které jsou odvozeny z klíčových kompetencí dospělého člověka. Dílčí cíle i cílové kompetence jsou též vyjádřeny v jednotlivých oblastech v tabulkách.

Kompetence podle PZ z oblasti biologické:

Má základní poznatky o lidském těle.

Vnímá, že člověk může mít potíže se zdravím tělesným, ale také duševním a že tyto potíže spolu mohou souviset.

Rozumí tomu, že způsob, jakým se člověk chová a žije, má vliv, špatný nebo dobrý, na jeho zdraví.

Rozlišuje lidské aktivity na ty, které mohou zdraví člověka, přírody podporovat, a ty, které mohou zdraví poškozovat.

Má zájem pochopit jevy kolem sebe v jejich souvislostech, dovede se ptát.

Má vytvořenou představu o pojmu závislost a o věcech, které ničí zdraví a zkracují život člověka (cigarety, alkohol, drogy, hry na automatech).

Uvědomuje si, že lidé jsou různí a liší se podle řady znaků (pohlaví, věku, jazyka, kultury, etnika, rasy, náboženství, sociálního zázemí, životní úrovně).

Z uvedených znaků vyplývá, že RVP má cíle formulovány více obecně a kurikulum PZ se jimi zabývá velmi podrobně a konkrétně. Obsah cílů a následně získané kompetence dětí se ale mohou shodovat. Záleží tedy pouze na práci učitelek a jejich upotřebení cílů v praxi. V obou dokumentech se také hovoří o propojenosti jednotlivých témat a cílů, které mohou učitelky naplňovat různými činnostmi.

RVP dává více prostoru pro tvořivost a nápaditost práce učitelek pro tvoření ŠVP a také volení a rozvíjení jednotlivých cílů. Kurikulum PZ oproti tomu stanoví přímo konkrétní cíle, ze kterých může učitelka přímo čerpat a vybírat.

RVP a Kurikulum ZMŠ se liší i rozvržením vzdělávacích oblastí. V rámcovém programu se užívá jiného názvosloví, a kurikulum ZMŠ dělí vzdělávací oblasti ještě do podoblastí.

<u>Vzdělávací oblasti:</u>	<u>RVP a jeho označení:</u>	<u>ZMŠ a jeho podoblasti:</u>
Biologická	Dítě a jeho tělo	- Lidské tělo a aktivní pohyb - Sebeobsluha - Zdravá výživa - Bezpečnost a ochrana zdraví
Psychologická	Dítě a jeho psychika	- Poznávání - Prožívání - Sebepojetí
Interpersonální	Dítě a ten druhý	- Respekt a tolerance - Komunikace - Spolupráce
Sociálně – kulturní	Dítě a společnost	- Rodina a domov - Škola mateřská a základní - Obec a země
Environmentální	Dítě a svět	- Souvislosti - Vývoj a změna - Rozmanitost - Ovlivňování člověkem

Klíčové kompetence

Ačkoliv jsou v obou dokumentech uváděny klíčové kompetence, jejich slovní pojmenování i zaměření je jiné. V RVP jsou uváděny klíčové kompetence dítěte, které si během pobytu v mateřské škole má dítě osvojovat. V kurikulu PZ jsou určeny klíčové kompetence dospělého člověka, ke kterým by dítě předškolního věku mělo směřovat, nejen v době navštěvování MŠ ale během celého života. Dále pak ještě zmiňují Kompetence podpory zdraví u dítěte na konci předškolního období, které jsou odvozeny z klíčových kompetencí dospělého člověka.

Obsahem se ale kompetence velmi podobají. Když vynecháme všude přítomný a zmiňovaný důraz na zdraví v kurikulu PZ zdají se být kompetence téměř totožné. Např. kompetence odpovědnosti za vlastní chování a způsob života se dá připodobnit ke kompetenci sociální a personální, kompetence spolupodílení se na tvorbě podmínek je velmi blízká kompetenci činnostní a občanské, uvedené v RVP.

Přehled kompetencí a přesné uvedení názvu z kurikul:

RVP PV:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence činnostní a občanské

PZ:

- rozumí holistickému pojetí zdraví, pojmům podpory zdraví a prevence nemocí
- uvědomuje si, že zdraví je prioritní hodnotou
- dovede řešit problémy a řeší je
- má vyvinutou odpovědnost za vlastní chování a způsob života
- posiluje duševní odolnost
- ovládá dovednosti komunikace a spolupráce
- aktivně se spolupodílí na tvorbě podmínek a prostředí pro zdraví všech

Podmínky předškolního vzdělávání:

V Rámcovém programu se uvádí, že životospráva je plně vyhovující, pokud je dětem poskytována plnohodnotná a vyvážená strava, je zachována vhodná skladba jídelníčku a dodržována zdravá technologie přípravy pokrmů a nápojů. Dále se uvádí, že děti mají mít ve třídě stálý přísun tekutin a intervaly mezi jídly mají být správně dodržovány. Nucení do jídla je nepřípustné.

Ohledně denního režimu je zmiňováno, že má být pravidelný, ale současně dostatečně flexibilní, aby umožňoval reagovat na aktuální situaci a potřeby. Také je zdůrazňován každodenní dostatečně dlouhý pobyt venku, který se má přizpůsobovat stavu ovzduší. S tím souvisí potřeba dostatku volného pohybu a to na zahradě i interiéru mateřské školy. V denním režimu má být též respektována individuální potřeba aktivity i spánku jednotlivých dětí.

Pedagogové by se měli sami chovat podle zásad zdravého životního stylu a poskytovat tak přirozený vzor.

V kurikulu podpory zdraví se samozřejmě zmiňované body též objevují, ale jsou mnohem více konkretizovány a upřesňovány. Jejich důraz na zdraví je značný.

V uspořádání dne je zmiňován například biorytmus dětí a kolísání křivky výkonu, také klidné a přirozené přechody mezi činnostmi a odstraňování doby čekání a prostoje. Ohledně výživy dětí je zmiňován druh výrobků a stravy, které jsou pro děti vhodné. Upřednostňovány jsou nízkotučné výrobky, ovoce a zelenina, ryby, drůbež a obilné výrobky. Dále se také uvádí, že by se měl snižovat příjem živočišných tuků a soli.

4 PROGRAM ZDRAVÁ MATEŘSKÁ ŠKOLA

Zdravá Mateřská škola je projekt, jehož název prozrazuje, že hlavním cílem tohoto projektu je směřování ke zdraví. Autoři si plně uvědomují, že předškolní věk je rozhodující období pro získávání návyků, způsobu chování a základního životního stylu, které budou jedince provázet a dále směřovat po celý život. Věnují se tedy tomu, aby zdraví jednotlivce bylo posilováno komplexně, za spoluúčasti všech zúčastněných tzn. rodiny i všech pracovníků MŠ. Chtějí přispívat k tělesné, duševní a společenské pohodě jedince v MŠ, upevňovat zdravý životní styl dítěte a vést ho k odolnosti vůči stresu a škodlivým vlivům. Toho dosahují tím, že podporují vše, co zdraví prospívá a snaží se vyloučit to, co mu škodí. Vytvářejí podmínky pro to, aby dítě získalo prožitky pohody a zkušenosti, které pro něj mají nesmírný význam.

Zdravá Mateřská škola se řídí těmito zásadami:

1. Vytváří podmínky pro pohodu a zdraví
2. Vychovává ke zdravému životnímu stylu
3. Při realizaci projektu ZMŠ se mateřská škola opírá o sociální a odborné partnery a spolupracuje s nimi

1. Podmínky vytvářející pohodu a zdraví

ZMŠ chápe pohodu jako subjektivní pocit zdraví. Zdraví je zde charakterizováno jako objektivně zjiřitelný a ověřitelný stav, který je ve vzájemném vztahu k pohodě jednotlivce. Tento pocit zdraví je důsledkem pohody tělesné, psychické a sociální (M. Havlíková, 1995, s. 27).

Při vytváření pohody v MŠ je důležité respektovat věkové a individuální zvláštnosti dítěte a s tím i jeho potřeby. Mezi jednu z nejdůležitějších potřeb, kterou je nutno respektovat je hlavní činnost předškolního dítěte – hra. Ta má výraznou seberozvíjecí činnost a je naplněním lidské existence dítěte. Umožňuje dítěti proniknout do okolního světa, poznat ho a obstát v něm. Bez možnosti hrát si, by mohlo být dítě frustrováno, až deprimováno, což by narušilo proces spontánního učení a celkový vývoj.

Pro tělesnou pohodu je důležitá také vyhovující výživa, pohoda prostředí, dostatek pohybu, vyhovující činnosti dětí, zajištění hygienických podmínek a optimální denní režim.

Uspořádání života a dne by mělo vycházet ze vztahu partnerství, spolupráce a důvěry, což posiluje sounáležitost a příslušnost dítěte ke škole.

Hlavní zásady uspořádání dne uvádí M. Havlíňová takto:

1. Sladit potřebu svobody a potřebu řádu. Vyvážení obou je podmínkou pro zdravý vývoj života dítěte.
2. Založit uspořádání dne na potřebách zdravé životosprávy dítěte.
3. Den uspořádat tak, aby poskytoval dostatek prostoru pro hlavní seberozející činnost dítěte – hru.
4. Při uspořádání dne vycházet z konkrétní situace dětí a školy.

(M. Havlíňová, 1995, s. 63).

Důležitým aspektem programu je také péče o zdravou výživu dětí, která podporuje jejich optimální vývoj. Nesprávná výživa v této i další vývojové etapě může totiž způsobit řadu závažných onemocnění a poruch. Proto je velmi důležité zvážit kvalitativní i kvantitativní hledisko stravy. Strava by měla být pestrá, vyvážená a měla by dítěti poskytovat náležitý příjem energie, makroelementů, stopových prvků a vitaminů.

Při stravování dítěte je důležité spolupracovat s rodinou a zvažovat potřeby dítěte ve stravování. Zajistit optimální pitný režim, časové rozložení příjmu jídel a také vytvořit podmínky dietního stravování pro děti, které to potřebují. Jedním z úkolů MŠ je také prevence a náprava negativních návyků při stolování a utváření vhodných.

Pro duševní pohodu a vyrovnanou osobnost dítěte je nezbytným předpokladem zdravé sebevědomí a vyváženost mezi složkou citovou a intelektovou. Toho lze docílit přijetím dítěte, podporou jeho sebedůvěry a pocitu úspěchu a působením na jeho pozitivní myšlení, cítění a prožívání. Pro jeho optimální intelektový vývoj je dobré žít v podnětném prostředí, kde je využívána efektivní komunikace. Dítě se naučí uplatňovat svou fantazii a představivost a nebude mít obavy z řešení problémů a z ohrožení. Naučí se také prožívat úspěch a neúspěch a přizpůsobovat se situacím a požadavkům okolí.

Sociální klima je pro dítě přímým vzorcem chování, a proto je velmi důležitá kvalita mezilidských vztahů v MŠ. Nejedná se ale pouze o vztah mezi dítětem a paní učitelkou, ale i o vztahy mezi všemi spolupracovníky a neméně důležité jsou vztahy s rodiči. Na klimatu se také podílí celkové vedení MŠ, školská správa a spolupráce s obecním zastupitelstvem.

2. Výchova ke zdravému životnímu stylu

M. Havlíková zdůrazňuje, že ZMŠ vychází z obecného cíle ke zdraví. Z dítěte se má stát jedinec, který si bude vážit zdraví svého i zdraví ostatních lidí. Chovat se ke zdraví jako k nenahraditelné hodnotě a stanovit si jej jako předpoklad pro plnohodnotný život.

Obsah výchovy je utvořen z přirozených témat, jako je lidský organismus, psychika a osobnost, mezilidské vztahy, vztahy k přírodě, společnosti i k celému světu. Samozřejmě tato témata jsou v obsahu prezentována na srozumitelné úrovni předškolnímu dítěti.

Při uplatňování cílů a obsahu výchovy ke zdraví zohledňuje své vlastní vnitřní a vnější podmínky (M. Havlíková, 1995, s. 74).

Kurikulum zdravé mateřské školy čerpá témata ze vztahů dítěte k sobě samému, k společnosti (ostatním lidem) a také ke světu.

Snaží se, aby dítě mělo povědomí o sobě samém, o své identitě, porozumělo svému tělu a chápalo zdraví jako důležitou hodnotu. Aby chápalo své postavení v rodině i mimo něj (chápalo své životní role) a orientovalo se v ostatních sociálních vztazích. Také se zabývá vztahem ke světu a tématy jako vesmír, Země, smrt, vzduch, oheň, voda a život. Projekt Zdravá mateřská škola se zabývá tématy, které mají dítě obohatit o nové poznatky, zkušenosti, dovednosti a návyky, které mají určitý vztah ke zdraví.

Cílem takto směřovaných témat je, aby se dítě před vstupem do dalšího vzdělávání naučilo respektovat ostatní, jako osoby se svými názory a postoji, aby dokázalo chápat souvislosti mezi příčinou a důsledkem a mělo touhu stále něco nového prožívat a poznávat. Požadavkem také je, aby dítě vstupující do ZŠ vědělo, co ho ohrožuje a jak se s tím vypořádat, dokázalo prosadit samo sebe i své požadavky (i v ohledu zdravého způsobu života).

Způsob výchovy ke zdravému životnímu stylu by mělo vycházet z přirozených a spontánních aktivit dětí - především tedy z experimentování a prožitkového učení. Prožitkové učení je pro dítě v předškolním věku nejpřirozenějším typem učení, protože probíhá v souladu s prací mozku, v souladu s inteligencí, charakterem a temperamentem.

V případech, kdy je potřeba děti něco naučit cíleně, by se mělo užívat spíše praktických metod a ne přednášek. Pro to, aby dítě mohlo poznávat své okolí prožitkovým a spontánním učením je zapotřebí, aby prostředí, ve kterém dítě žije, bylo plné vhodných vzorů prosociálního a zdraví prospěšného chování.

3. Sociální a odborní partneři

V této oblasti M. Havlínová zdůrazňuje, že nejvydatnější zárukou účinnosti projektu ZMŠ je spolupráce MŠ a rodiny. Ta je ale možná v nejvyšší míře jen tehdy, pokud je založena na základě vzájemné tolerance, partnerství a otevřenosti. Rodina tehdy prostupuje do MŠ a opačně – tím rodina škole nabízí seznámení s výchovným stylem a hlubší poznání dítěte. Škola pak může poznat kvalitu prostředí a pomoci k nápravě škodlivých působení, nebo je alespoň kompenzovat. Také může podporovat přínosné vlivy a nabízet rodině podněty a inspiraci (M. Havlínová, 1995, s. 92).

První zkušenosti a poznatky o světě a okolí si dítě přináší z rodiny, proto je velmi důležité, o jakou rodinu se jedná. Ideální by bylo, aby každé dítě pocházelo z funkční rodiny, tedy takové, kde vše správně funguje. Není důležité, o jaký typ rodiny se jedná – vlastní, nevlastní, náhradní, - ale podstatné je, jak rodina žije. Jaký je způsob života, jaké jsou její zvyky, postoje, hodnotový žebříček, jaká panuje nálada atd. Neméně důležitou roli sehrávají mezilidské vztahy, osobnostní typy rodičů a jejich přístup k výchově dítěte.

Díky těmto zkušenostem, si dítě utváří svůj vztah ke světu, a také očekávání, s nimiž vchází do dalšího života, širšího okolí.

M. Havlínová uvádí, že v řízení mateřské školy se projekt přiklání a také vybízí k participačnímu stylu. Ten se dá rozložit na koncepční, personální a technicko ekonomické řízení MŠ. V následujících druzích se participační styl projevuje takto:

Koncepční řízení:

MŠ si volí jasnou koncepci podpory zdraví, kterou přijímají a jsou s ní zcela ztotožněny a chtějí ji realizovat dle svých možností. Tato koncepce ústí z projektu ZMŠ a vychází z jejích cílů a zásad.

Toto koncepční řízení souvisí také s požadavkem analýzy podmínek školy, stanovením cílů podpory zdraví, určení prostředků k dosažení zvolených cílů a zpětná vazba.

Mezi důležité aspekty, které předcházejí zvolení cílů je zvážení podmínek školy – složení učitelského sboru, složení skupiny dětí, sociální složení obyvatel obce a jejich představy o MŠ, zájem zřizovatele, možnosti využití budovy a ostatních prostor, atd.

Personální řízení:

Personální řízení je v kompetenci ředitelky a ta by měla vnášet do MŠ odbornost, iniciativu a pružnost. Kladem je zajisté týmová spolupráce, rychlost a správnost jejích rozhodnutí a otevřenost k spolupráci s ostatními. Ředitelka by zajisté měla mít schopnost přesvědčit ostatní spolupracovnice svými věcnými argumenty a také by takto měla řešit konflikty a vzniklé problémy. Doporučením je také aby dala větší prostor a podíl na rozhodování svým spolupracovníkům a podřízeným a tak rozdělila některé své pravomoci.

Technicko-ekonomické řízení:

MŠ by měla mít nezbytně zabezpečení pro svůj provoz. Pro zlepšení své činnosti a finanční a ekonomické zajištění se může opřít o obec, sponzory v místě zřízení ale také o nadace.

Uplatnění participačního stylu se poté projeví v klimatu školy, v partnerském přístupu, vztahem spolupráce a důvěry a snahou zaměstnanců o sebevzdělávání (M. Havlínová, 1995).

Obec a komunitní programy

Mateřská škola má vždy nějaký vztah s obcí, ať už je obec zřizovatelem nebo ne. Obec MŠ podporuje finančně, prostřednictvím prostředků ze státního rozpočtu, ale také v míře kompetencí, které jí poskytuje. MŠ jelikož se stává součástí obce, má značný vliv na naplňování Úmluvy o právech dítěte a je také poradcem pro rodiče v oblastech výchovy. Mateřská škola také přispívá k obohacení kulturního života a vzdělávacímu programu obce, ale také k vytvoření místa pro děti v zájmu obce.

Pomáhá představitelům místní samosprávy a obyvatelům chápat pojem zdravý vývoj dětí a nabízet dětem možnosti zdravého vývoje i v obci.

Základní škola

ZMŠ klade důraz na přestup dětí do ZŠ, proto se také snaží co nejvíce spolupracovat se školami, do kterých děti odcházejí. Zajímají se o zaměření, způsob výuky a programy, které se týkají podpory zdraví. Rovněž se snaží základní školu seznámit se svým programem a podporují snahu věnovat se podpoře zdraví v programu ZŠ.

Spolupráce obou institucí začíná informovaností o požadavcích, nabídkách, zaměření obou škol a znalostí kurikul. Dále je vhodné pokud dojde k vzájemnému poznání, např. pomocí hospitací, které se mohou zaměřit na poznání dětí. Dále může MŠ poskytnout písemnou dokumentaci o jednotlivých dětech, která usnadní učitelům 1. ročníku seznámit se s individualitou dítěte a jeho potřebami. Výsledkem spolupráce je setkání učitelek, kde mohou připravit různé společné akce, zabývat se přípravou před vstupem do ZŠ a předejít tak adaptačním problémům.

Zásady podpory zdraví v MŠ – PODMÍNKY FORMÁLNÍHO KURIKULA

M. Havlínová hovoří o těchto zásadách:

1. Učitelka podporující zdraví
2. Věkově smíšené třídy
3. Rytmický řád života a dne
4. Tělesná pohoda a volný pohyb
5. Zdravá výživa
6. Spontánní hra
7. Podnětné věcné prostředí
8. Bezpečné sociální prostředí
9. Participativní a týmové řízení
10. Partnerské vztahy s rodiči
11. Spolupráce mateřské školy se základní školou (M. Havlínová, 2006, s. 39-89)

Učitelka podporující zdraví

„Mateřská škola podporující zdraví spoléhá na učitelku, která je hlavním a integrujícím činitelem MŠ. Na jejich profesních a osobních kvalitách závisí úspěšnost vzdělávacích cílů kurikula podpory zdraví. Děti ji často a v mnohém napodobují, a tím se také učí.“ (Havlínová, 2006, s. 39).

Úkolem učitelky v MŠ je být vzorem a partnerem dětí v jejich poznávání. Proto je velmi důležité, jak se chová, jaké má vlastnosti, schopnosti a jak má sestaven žebříček hodnot. Učitelka by zajiště měla umět pracovat koncepčně, s představou určitých cílů, kterých chce ve výchově dosáhnout, ale také by měla umět pracovat týmově a tvořivě reagovat na požadavky dětí, a těm se přizpůsobovat. Jednou z učitelčinych schopností, by také měla být schopnost sebehodnocení (svých nedostatků) a evaluace celé práce. Učitelka pracující v ZMŠ by měla mít vyjasněný svůj vztah ke zdraví, nalezený svůj životní styl a měla by si uvědomovat, že svým jednáním působí na okolí.

Věkově smíšené třídy

„Přirozeným prostředím v životě člověka je věkově smíšená skupina, která umožňuje společné činnosti a dorozumívání. V MŠPZ je taková skupina jednou z podmínek PZ. Poskytuje přirozené podmínky pro socializaci dítěte, která je hlavním přínosem předškolního období pro celý život.“ (Havlínová, 2006, s. 42).

Jednou z předností věkově smíšených tříd je lepší adaptace nově přichozích dětí a jejich rychlejší vývoj – a to ze všech pohledů vývoje osobnosti. Starší děti jsou totiž nově přichozím inspirací a to také proto, že předávání informací je mezi dětmi navzájem přirozenější. Další výhodou je získávání sociálních zkušeností, a to zejména u jedináčků, ve skupině dětí. Pro starší děti je přínosem zvýšení jejich sebevědomí a odpovědnosti vůči mladším. Kladem také je rozvoj schopnosti empatie, spolupráce, tvořivosti a fantazie.

Spontánní hra

„Mateřská škola podporující zdraví vytváří prostor, čas a prostředky pro spontánní hru vycházející z přirozených potřeb a zájmů dítěte.“ (Havlínová, 2006, s. 61).

Pro hru v MŠ je velmi důležitá připravenost prostředí a podmínek, za kterých se hra odehrává. Prostředí by mělo být útulné, dobře členěné, variabilní a hlavně bezpečné. Mělo by v dětech vyvolávat pocit bezpečí a jistoty, že vždy najdou věci tam, kde očekávají. Důležité je uspořádání hraček a materiálů tak, aby byly pro děti vždy dosažitelné a byly vždy v dohledu. Hračky by měly být funkční, variabilní, podnětné a mělo by jich být dostatek. Dostačující by měl být také počet pomůcek, materiálů a náradí k různým činnostem.

NÁVRH ČINNOSTÍ PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ

Práce s přírodninami:

Prací s přírodninami, dětem ukazujeme, jak lze využít různorodých darů přírody a zároveň tím utváříme vztah dětí k životnímu prostředí. Pokud děti již přírodu dobře znají a mají k ní vytvořený kladný vztah, tak si více uvědomují, že přírodní prostředí se musí chránit a začínají se podle toho chovat. Práce s přírodninou se tedy může stát prvním krokem k ekologické výchově a tím i začátkem ochrany zdraví.

Přírodnin, kterých lze využít v mateřské škole je mnoho a proto s nimi můžeme pracovat v každém ročním období.

- Vytváření zvířátek z kaštanů
- Vytváření obrazců z listů, lepení na papír
- Vytváření „Podzimáčka“ z přírodnin
- Dokreslování listů, vznik postaviček
- Výroba korálů z šípku, listů,...
- Modelování z hlíny
- Pokusy s vodou
- Malování na kamínky
- Ozdoby z mušlí
- Vytváření mořského dna

Příprava zdraví prospěšných jídel:

Jelikož si děti nejlépe zapamatují, to co si sami zkusí, je příprava jídel tou nejvhodnější metodou, jak děti učít zdravému životnímu stylu. V přípravě jídel se také děti naučí mít úctu k potravinám a paní kuchařkám, protože zjistí, kolik práce dá příprava jednoho pokrmu. Děti si také obohatí svůj jídelníček a zkusí si naaranžovat jídlo tak, aby se jim líbilo a bylo pro ně lákavé a přitažlivé.

- Krájení, omývání potravin

- Příprava pomazánek, salátů, paštik, ovocných šťáv
- Výroba sušeného ovoce
- Obsloužení se na obědě
- Zvolení, kolik jídla si vezmu

Tělovýchovné činnosti:

Pro zdraví předškolního dítěte je velmi důležitý pohyb. Dítě má totiž větší potřebu pohybu než dospělí. Jedním z důvodů je i to, že se nedokáže dlouho soustředit na jednu činnost, a proto je vhodné během celého dne využívat situací vhodných k pohybu. Nemusí se ale pouze jednat o zdravotní cviky k správnému držení těla, ale může se jednat o jakýkoliv nezávadný pohyb. Pro dítě je velmi vhodné, pokud se během dne zvýší jeho tep na 170/minutu a v tomto pohybu setrvá deset minut.

- Přirozený pohyb
- Zdravotní cviky

Péče o své zdraví a tělo:

Základem zdravého životního stylu je i péče o své zdraví a tělo, a zároveň také o psychickou pohodu. V MŠ je možné osvojit si některé z praktik např. formou rituálů či denních činností. Jedná se tedy také o čištění chrupu po obědě, mytí rukou při návratu ze zahrady atd. Tyto běžné činnosti je možné si spojit i s nějakou říkankou, která dětem připomene následující činnost.

Zařazení sportovních aktivit je dobré pro osvojení druhů sportů a budoucí udržování kondice. Mimo-jiné sport zajišťuje pocit uspokojení a uvolnění.

- Mytí rukou
 - „To jsou ruce, to jsou dlaně, voda s mýdlem patří na ně, A po mýdle dobré jídlo, a po mýdle zase jídlo“
- Sport (nácvik lyžování, bruslení, plavání,...)
- Čištění zubů (po jídle, po odpočinku)
- Hygiena a WC
- Otužování

Příprava zdraví prospěšných jídel:

Čerpáno od autorky E.Marádové a V.Ezachiášové (1998)

Čočková pomazánka:

100g čočky, 30g cibule, 1 lžíce oleje, 2 sterilované okurky, kečup nebo česnek, majoránka, sůl, syrová zelenina, zelená petrželová nať

Čočku přebereme, propláchneme vodou a necháme namáčet několik hodin. Poté ji uvaříme, scedíme (vývar si ponecháme) a necháme vychladnout. Později čočku rozmixujeme, přidáme trochu vývaru, nakrájenou cibuli a nastrohanou okurku. Pomazánku ochutíme majoránkou, solí, kečupem nebo rozetřeným česnekem. Při podávání na celozrnném chlebu, můžeme zdobit čerstvou zeleninou.

Jarní salát:

2 hlávky salátu, hrst pampeliškových listů, 1 natvrdo uvařené vejce, ředkvičky

Zálivka: 1 jogurt, sůl, cukr, 1 lžíce oleje

Listy pampelišek a salátu propláchneme a natrháme na malé kousky. Zalijeme zálivkou a ozdobíme ředkvičkami a vejcem.

Sladký salát z vařené pšenice:

300g vařené pšenice (150g suché obilky), med, jablko, jádra vlašských ořechů, rozinky

Pšenici propláchneme a necháme namáčet asi 12 hodin. Uvaříme ve vodě v tlakovém hrnci a poté scedíme. Promícháme s medem, nakrájenými jablky, ořechy namočenými rozinkami. Lze podávat jako dezert.

Košíčky s celozrnného těsta

300g pšeničné celozrnné mouky, 180g Hery, 1 lžičku soli, 2 lžíce vody

Vypracujeme hladké těsto a necháme ho v chladnu odležet. Vytvoříme roličku, nakrájíme ji na kousky a poté vtlačujeme do formiček. Pečeme v mírně přehřáté troubě.

PRAKTICKÁ ČÁST

1 CÍL A PŘEDPOKLADY PRÁCE

Cíl:

Analýza volných činností dětí v mateřské škole pracujících podle programu Zdravá mateřská škola a v mateřské škole bez zaměření.

Upozornit na přednosti volné hry v MŠ, která se zařazuje do projektu Zdravá mateřská škola.

Předpoklady:

Předpoklad č.1

Děti v MŠ podporující zdraví budou mít více možností volného pohybu než v MŠ bez zaměření.

Předpoklad č.2

V MŠ PZ se u dětí bude častěji vyskytovat námětová hra a praktické činnosti.

Předpoklad č.3

Děti z MŠ PZ budou více samostatné a zodpovědné než v běžné MŠ.

Předpoklad č.4

Děti v MŠ PZ budou mít více informací o zdraví a zdravotním stylu.

Předpokládám, že děti v MŠ podporující zdraví budou mít více možnosti volného pohybu a více se v jejich hrách budou objevovat námětové hry a hry zaměřené na pracovní činnosti. Očekávám, že budou více samostatné a více zodpovědné za své chování, což závisí z jejich větší volnosti.

Dále předpokládám, že děti v MŠ PZ budou mít více informací o zdraví a zdravotním stylu, budou mít správně utvořené návyky, což se projeví ve volné hře.

2 METODOLOGIE PRAKTICKÉ ČÁSTI

2.1 Metoda pozorování

„Přímé pozorování: To je zaměřené, dobře plánované vnímání vybraných jevů. To co bylo vnímáno, je pečlivě a systematicky zaznamenáváno“ (M.Somr, 2006, Str.12).

K metodě pozorování M. Somr dále uvádí, že je výběrového charakteru tzn., že materiál je vybírán s ohledem na určený cíl výzkumu takovým způsobem, aby naplňoval požadavek jeho úplnosti.

Hlavními rysy pozorování jsou:

- Plánovitost a systematičnost
- Objektivnost

Dále je M. Somrem uváděno, že je důležité přesně určit, co bude pozorováno, jak budou procesy a jevy registrovány a jak budou hodnoty analyzovány a hodnoceny. Také zdůrazňuje, že cílem pozorování není pouze popis a registrace faktů, ale formulace hypotéz a jejich další precizace, zpřesňování a prověřování, proměna v teorii, která je předmětem našeho výzkumu (M. Somr, 2006, str.12).

Z hlediska tohoto výzkumu se jedná o přímé pozorování, kdy výzkumník osobně sleduje zkoumané jevy a procesy.

2.2 Postup práce

Před započatým pozorováním byly vybrány 3 mateřské školy. Dvě MŠ pracující podle projektu Zdravá mateřská škola (dále označovány jako MŠ PZ) a jedna MŠ bez zaměření (též označována jako běžná MŠ). Dále byly určeny předpoklady a sestaven záznamový arch (příloha č. 1), který byl předběžně ověřován v MŠ PZ České Budějovice. Do záznamového archu byly voleny jednotlivé aspekty tak, aby zaznamenaly celou ranní volnou hru dětí a vymezily její omezení a důležité momenty.

V jednotlivých MŠ vlastnímu pozorování předcházela rozhovor s ředitelkou MŠ a prohlídka celého zařízení. Poté následoval výběr jednotlivé třídy a rozhovor s paní učitelkou.

Pozorování probíhalo v jednotlivých třídách odlišně, pro lepší orientaci je časové rozložení uvedeno v tabulce:

	MŠ Příbyslav	MŠ PZ České Budějovice – Pohůrka	MŠ PZ Třebíč
Hod/ den	6 hod.	5 hod.	6 hod.
Datum	26.1 - 30.1.2009	2.2 - 7.2.2009	16.2 - 20.2.2009
	23.2 - 28.2.2009	2.3 - 7.3.2009	

V MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka byl proveden tzv. předvýzkum, kdy byly ověřovány jednotlivé aspekty zvolené v záznamovém archu. Předvýzkum probíhal během průběžné pedagogické praxe 6.1. a 13.1.2009.

Při přípravě na pozorování ve třídě MŠ, bylo zajištěno, aby pozorování nenarušovalo normální průběh volné hry. K nahlédnutí mi byly poskytnuty týdenní plány, školní vzdělávací plán, třídní vzdělávací plán a další dokumenty. Každý den jsem byla seznámena s plánem činností učitelky a také jejími výchovnými záměry. S dětmi jsem byla seznámena hned první den a zapojila jsem se bezprostředně do chodu MŠ. Samostatně jsem vedla i většinu řízených činností ve třídách.

Při samotném pozorování v MŠ byly pozorované jevy zapisovány do záznamového archu a v následujícím dni byly záznamy doplňovány či upravovány. Každý uplynulý den byl podrobně rozebírán s paní učitelkou, která doplnila moje postřehy z pozorování a upřesnila fakta o stálosti určitých jevů.

Před realizací nabídky námětové hry, byl vytvořen záznamový arch (příloha č. 2), do kterého bylo v průběhu hry dětí pozorování zaznamenáváno.

Před pozorováním námětové hry, bylo nutno v MŠ dětem připravit pomůcky ke hře a zaujmout pozornost dětí k této činnosti. Také bylo nutné se do hry dětí zapojit, aby bylo možné, zaregistrovat jejich rozhovory a zjistit jejich informovanost a zkušenosti.

Pro celkové porovnání jednotlivých MŠ byly zvoleny tyto aspekty:

- Celková doba volné hry
- Přivítání dětí
- Komunikace s rodiči po příchodu dítěte do MŠ
- Rozloučení dětí s rodiči
- Námětová hra
- Konstruktivní hra

- Dostupnost pomůcek a hraček
- Komunikace mezi učitelkou a dětmi
- Možnost pohybu
- Samostatnost dětí
- Obohacování hry dětí
- Nabídka činností učitelky
- Stravování
- Pitný režim
- Ukončování činností, přechody
- Pravidla
- Ponechávání staveb

Dále byla také porovnána námětová hra na lékaře, která se ve všech MŠ odehrála. Pozorovány byly především tyto aspekty:

- Vybavení školky pro tuto hru
- Místo hry
- Příprava hry
- Průběh hry

2.3 Popis výzkumného prostředí

MŠ Příbyslav:

Jedná se o MŠ v malém městě umístěnou v okrajové části. V areálu školky je několik pavilonů, které jsou mezi sebou vzájemně propojeny. V celém areálu se nachází 4 třídy, do kterých jsou děti zařazovány podle věku. Celá MŠ se řídí programem: Barevné kamínky, ze kterých čerpá své náměty.

Vybraná třída se ocitá v přízemí jednoho z pavilonů a je určena pro předškolní děti a děti s odkladem školní docházky (5 -7let). Jedná se o třídu, která je vedena paní ředitelkou a jednou učitelkou. Kvůli zkrácenému úvazku paní ředitelky se o děti stará především jedna paní učitelka. Do třídy dochází 19 chlapců a 9 dívek. Jsou zde přítomny 2 dvojčata.

MŠ PZ České Budějovice – Pohůrka, U pramene:

Jedná se o MŠ umístěnou na okraji města, kde se již v blízkosti nalézá volná příroda. Celkově jsou v MŠ umístěny 3 třídy, které jsou věkově smíšené (ve třídách jsou preferovány sourozenecké dvojice). MŠ je zařazena do projektu Zdravá mateřská škola. Vybraná třída se nachází v přízemí, ve vzdálenější části areálu MŠ. Dětem se zde věnují paní ředitelka a jedna paní učitelka. Třídu navštěvuje 10 dívek a 14 chlapců, z toho je 11 dětí předškolního věku a 5 dětí je 3letých.

MŠ PZ Třebíč – Okružní:

Mateřská škola se nachází na sídlišti vzdáleného od centra města. Prostory mateřské školy jsou rozsáhlé a jsou v nich umístěny 3 třídy a několik prostor, které jsou zařízeny k zájmovým aktivitám dětí, které učitelky využívají. V každé ze tří tříd se nachází věkově smíšené skupiny dětí. MŠ je již 8 rokem zařazena do projektu Zdravá mateřská škola.

Vybraná třída se nachází v 1. patře jedné z budov. Do třídy dochází 28 dětí, z toho 10 děvčat a 16 chlapců. Děti předškolního věku je pouze 8, ostatní děti jsou mladšího věku.

3 ZÁZNAM POZOROVÁNÍ VYBRANÝCH ASPEKTŮ V MŠ

3.1 Záznam pozorování celkové doba volné hry:

Úvod

- vypovídá o možnosti dětí hrát si. Její doba je důležitá z hlediska možností vystřídat několik druhů her i možností jednotlivé hry rozvinout.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Volná hra dětí začíná příchodem dětí do třídy MŠ kolem 6:30 hod. a je ukončena ranním kruhem v 8:30 hod.

MŠ PZ České Budějovice – Pohůrka

- Příchod prvních dětí je možný v 6:30 hod a déle. Ukončení volných činností dětí je limitováno zahájením komunitního kruhu v 9:30 hod.

MŠ PZ Třebíč

- Volné hry probíhají od příchodů dětí do MŠ až do odchodu na vycházku či zahradu, tzn. v době od 6:30 -10:30 hod.

Pro přehlednost jsou datové údaje uvedeny v tabulce.

	MŠ Příbyslav	MŠ Pohůrka	MŠ Třebíč
Doba volné hry	6:30 - 8:30	6:30 - 9:30	6:30 - 10:30

Závěr

- MŠ PZ nabízí dětem nejvíce času na volnou hru
- MŠ bez zaměření naopak volné hře věnuje méně času

3.2 Záznam pozorování přivítání dětí:

Úvod

- je důležité už z hlediska přehlednosti o počtu dětí ve třídě. Také je to situace, kdy se učitelka střetává s dítětem a může jeho aktivitu zaměřit určitým směrem.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Děti po příchodu do třídy MŠ pozdraví paní učitelku a krátce si popovídají. Děti většinou chodí přímo za paní učitelkou a mluví o prožitém dnu, co zažily, jak se vyspaly atd.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Děti se s paní učitelkou zdraví, říkají jí, kdy budou ze školky odcházet, nebo jí sdělují své zážitky, učitelka to od nich ale nevyžaduje.

MŠ PZ Třebíč

- Děti se s paní učitelkou zdraví slovem a podáním ruky.

Závěr

- Na přivítání více dbá MŠ bez zaměření, také komunikace při příchodu dětí probíhá ve větší míře než v pozorovaných MŠ PZ

3.3 Záznam pozorování komunikace s rodiči při příchodu dítěte do MŠ:

Úvod

- je aspekt, v kterém se MŠ dosti liší. Některé MŠ na komunikaci kladou velký důraz a některé jej naopak opomíjejí. Tento druh komunikace je důležitý, už z hlediska získávání informací o dítěti.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Komunikace mezi rodiči a učitelkou probíhá jen výjimečně. Rodiče s učitelkou navazují komunikaci, pokud se naskytne nějaký problém (zdravotní, konflikt mezi dětmi, nebo dítě bude odcházet v jinou dobu, než je obvyklé...) nebo je potřeba zařídit či upozornit rodiče na nějaký fakt např. akce školy, zaplacení divadla atd.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Při příchodu dítěte do MŠ se rodiče ve většině případů zdraví s paní učitelkou. Další komunikace nebývá častou, pouze ve výjimečných případech. Často rodiče sdělují učitelce, kdy si dítě vyzvednou.

MŠ PZ Třebíč

- Při příchodu dítěte se rodič zdraví s paní učitelkou. Delší komunikace nemá v MŠ vybudovanou tradici, rodiče o ni nemají zájem, ale paní učitelky se o změnu pokoušejí.

Závěr

- MŠ PZ klade velký důraz na komunikaci s rodiči a spolupráci s nimi
- V MŠ bez zaměření je spolupráce s rodiči v menší míře
- ve většině případů se komunikace s rodiči týká problémů či změn v chodu MŠ

3.4 Záznam pozorování rozloučení dětí s rodiči:

Úvod

- z hlediska emocionálního je rozloučení velmi důležité. Dítě tak získává jistý návyk a také jistotu návratu rodiče do MŠ.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Přibyslav

- Rodiče s dětmi se loučí většinou v šatně nebo ve dveřích při vstupu do třídy. Děti mají možnost a často ji také využívají, zamávat rodičům přes okno. Okno je umístěno směrem k silnici a je umístěno blízko nad zemí, takže děti mohou sledovat odchod rodičů.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Rodiče se s dětmi loučí většinou mezi dveřmi do třídy objetím. Poté si děti odcházejí hrát, pouze mladší děti se chodí loučit, zamáváním, s rodiči ke skleněným dveřím, které vedou směrem k východu z areálu MŠ.

MŠ PZ Třebíč

- Děti se s rodiči loučí u dveří do třídy či ve třídě, poté děti mávají rodičům do šatny, kde je k tomuto účelu pořízeno okno.

Závěr

- V MŠ PZ i v MŠ běžné využívají k rozloučení dětí a rodičů stejných prostředků

3.5 Záznam pozorování námětové hry:

Úvod

- námětová hra je ukazatelem celkového vývoje dítěte. Ve své hře dítě zužitkovává své zkušenosti a také vědomosti. Proto by také tato hra měla mít v MŠ nezastupitelné místo.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Přibyslav

- Objevuje se cíleně, je pro děti připravena jednou za týden. Námětová hra je zaměřena na téma určitého týdne podle připravené obsahové nabídky. Děti sice mají nabídnutu námětovou hru i pomocí 2 koutků – kadeřnictví, domácnost – ale děti ji samostatně nevyužívají.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Námětová hra je dětem přístupná každý den tím, že jsou připraveny tzv. koutky. Každý den je dětem přístupné kadeřnictví, kuchyňka, obchod atd. Děti několikrát v týdnu navštěvují tyto koutky a věnují se v nich své hře. Často se tyto koutky stávají východiskem her, někdy jsou koutky využívány i k jiné hře, než ke které byly původně určeny. Např. z koutku s lehátko se stane zvěrolékařství, z obchodu se stane úkryt lupičů či policistů.

MŠ PZ Třebíč

- Objevuje se skoro každý den. Děti si hrají v koutcích, nebo svou hru uskutečňují i na koberci. Hra se vyvíjí především z vytvořené stavby, děti si sami také ke své hře vytvářejí potřebné pomůcky. Např. děti si postavily loď na koberci z velkých kostek, z papírových ruliček si vyrobily dalekohledy a rozvinuly hru na námořníky.

Závěr

- v MŠ PZ je námětová hra častější než v běžné MŠ
- v MŠ PZ také děti využívají více prostředků a sami vytvářejí náměty ke hře

3.6 Záznam pozorování konstruktivní hry:

Úvod

- konstruktivní hra je jednou z činností dětí v MŠ, a proto je také důležité vědět, které hračky jsou pro děti nejpřitažlivější, jakou formou je užívají, co pomocí nich vytvářejí a jak často se věnují této činnosti.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Hře se stavebnicemi a kostkami se děti věnují většinu pobytu v mateřské škole. Nejčastěji se objevují stavby domů, letadel a zbraní. Paní učitelka sama dětem stavebnice nabízí a pomáhá jim nacházet jiné využití těchto hraček. Například jim předvede, jak se ze stavebnice dá utvořit obrys lidského těla, nebo jim ukáže, jak se dají stavebnice třídít do obručí podle určitého znaku.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Hra se stavebnicemi se objevuje často hlavně u malých chlapců. Děti využívají hlavně velkých stavebnic a velkých kostek, ze kterých si mohou postavit domeček či skryš. Další stavebnice jsou využívány nepravidelně a ne tak často. Chlapci si nevybírají stejnou stavebnici každý den, ale druhy stavebnic střídají. Výsledkem tvorby ze stavebnic bývají často domy či hrady, ale nebývá to pravidlem. Objevují se stavby silnic a stavění kostek do výše – jen pro samotné stavění. U dvou mladších chlapců je velmi oblíbená stavebnice, ze které se vytváří tobogán a mohou si tak pouštět kuličku.

MŠ PZ Třebíč

- U dětí jsou hodně oblíbené velké kostky, z těch si stavějí hrady, lodě či jiné různorodé stavby. Hra s malými stavebnicemi nebývá tak častá, děti spíše využívají praktických činností.

Závěr

- V MŠ bez zaměření si děti hrají stále se stejnými druhy stavebnice, náměty staveb se též často opakují
- V MŠ PZ se nejvíce objevuje hra s velkými kostkami a náměty ke stavbě se často liší, drobným stavebnicím se děti věnují různě intenzivně

3.7 Záznam pozorování dostupnosti hraček:

Úvod

- dostupnost hraček ovlivňuje výběr a průběh her dětí. Pokud děti nemají dostatek různorodého materiálu ke hře, nemůže se jejich hra libovolně vyvíjet – je omezena výběrem. Dostupnost a informace o uložení věcí také formuje celkovou samostatnost dětí.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Po příchodu do třídy, více než polovina dětí čeká na to, až jim učitelka nějakou hru nabídne nebo je na ni alespoň upozorní a řekne jim, kde ji najde. Většinou velký zájem mají děti o nové hračky či pomůcky, které do třídy učitelka donese z kabinetu – domnívám se, že důvodem tohoto chování dětí je fakt, že nevědí, kde jsou hračky umístěny. Hračky a pomůcky jsou ve třídě umístěny ve správném zorném úhlu dětí, ale v uzavřených neprůhledných skříních či zásuvkách. Lepidla, barevné papíry či jiné pomůcky jsou před dětmi uzavřeny a nemají možnost je využívat bez dovození ke své volné hře a svému tvoření.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Po příchodu do třídy se děti ihned začínají věnovat nějaké hře či činnosti. Sami si vybírají hračky či pomůcky, které jsou jim dobře dostupné. Pomůcky jsou umístěny v otevřených policích, které jsou umístěny ve výši očí dětí. Stavebnice jsou umístěny na zemi v průhledných krabicích či v malých průhledných zásuvkách ve skřínkách. Švihadla, skákací míče či jiné pomůcky určené k pohybovým aktivitám jsou zavěšeny či umístěny na policích. Ostatní hračky či pomůcky jsou také dobře viditelné hned po příchodu do třídy a proto jich děti ve velké míře využívají. Hra dětí je založena na různých pomůckách a hračkách, děti si často i během hry donášejí nové prostředky ke hře.

MŠ PZ Třebíč

- Při vstupu do třídy se děti začínají hned věnovat nějaké hře či se připojují ke hře jiného dítěte. Děti vědí, kde jsou jaké pomůcky či hračky uloženy a dobře se orientují v prostoru třídy, Hračky jsou uloženy ve viditelných nádobách či otevřených policích. Pomůcky jsou také uloženy viditelně v policích či skřínkách.

Dětem je také vytvářeno velmi podnětné prostředí, učitelka pomocí výzdoby třídy a připravených pomůcek či her děti vybízí ke hře.

Závěr

- V MŠ PZ učitelky dbají na viditelnost hraček a to dětem přináší větší výběr her a manipulace s nástroji. Děti mají jasný přehled o umístění a také proto využívají častěji různé druhy pomůcek
- V MŠ bez zaměření je viditelnost hraček nižší a tím se snižuje možnost volného výběru pomůcek a hraček. V některých případech děti ani nevědí, kde se pomůcky nacházejí.

3.8 Záznam pozorování komunikace mezi učitelkou a dětmi:

Úvod

- atmosféra třídy a celková pohoda se odráží na komunikaci mezi učitelkou a dětmi. Děti také velmi ovlivňuje, jak se k nim učitelka chová a jestli projevuje zájem.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Přibyslav

- Komunikaci s dítětem učitelka navozuje hned po příchodu do třídy. Nejčastěji s dětmi hovoří o jejich rodině či zážitcích a zájmech. Při další komunikaci, kdy si děti hrají, nejčastěji užívá informaci či nabídku např. „S plastelínou si hrajeme u stolečku...Můžeš si hrát u stolečku s plastelínou, nebo si můžeš hrát na koberci jinou hru.“ Tón hlasu je vždy klidný a příjemný.
- Při řešení konfliktů mezi dětmi paní učitelka dává možnost vyřešit problém dětem. Pokud ale řešení nepřichází, učitelka vyřeší problém sama. Učitelka si velmi cení pravdomluvnosti. Pokud některé dítě něco rozbije nebo někomu ublíží, přiznání si velmi cení. Děti jsou vedeny k tomu, že pokud se něco stane, musí se to vyřešit, proto je dobré, když se o tom mluví.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Komunikace s dětmi je navozována dle potřeb dětí. Některé děti jdou hned po příchodu učitelce sdělit své zážitky a chtějí si povídat. Jiné tuto potřebu nemají a učitelka jejich potřebu respektuje a nevyptává se jich. Při hře dětí paní učitelka

využívá technik efektivní komunikace. Častý je popis, informace, ale i další techniky. Např. „ Každá hračka má své místo.“ Učitelka hodně vyzdvihuje důležitost empatie a také ji sama často projevuje ve své komunikaci „Vidím, že jsi smutný, ...“

- Při řešení konfliktů mezi dětmi přenechává velkou míru zodpovědnosti na děti. Děti si většinou tyto problémy řeší samy. Pokud se ale stejné problémy opakují, povídají si o problému v komunitním kruhu. V něm každé dítě řekne svůj názor a nabídne řešení, také děti vymýšlí, co by se dalo udělat, aby se problém neopakoval. Učitelka opět využívá empatii a snaží se dětem pomoci.

MŠ PZ Třebíč

- Komunikace mezi dítětem a učitelkou probíhá individuálně, málokdy učitelka mluví s několika dětmi najednou. Pouze při odchodu na zahradu, nebo upozorněních se učitelka vyjadřuje k dětem frontálně. Při jakékoliv komunikaci s dětmi jsou používány techniky efektivní komunikace.
- Děti jsou naučeny řešit problémy mezi sebou samy, bez pomoci učitelky. Upozorňují se navzájem na porušování pravidel, sami užívají některých technik efektivní komunikace, zvláště tzv. já výrok „Nelíbí se mi, když mě boucháš.“ Mladší děti ještě problémy sami řešit neumí a učitelka jim ukazuje, jak se problémy dají vyřešit. Např. „Řekni mu, že se ti jeho chování nelíbí“. Nebo přijde mezi děti a položí jim otázku: „ Co s tím můžeme udělat, abyste se všichni cítili dobře, příjemně?“ Pokud stejné problémy přetrvávají delší dobu, anebo se opakují stejné negativní situace, jsou všechny děti svolány na tzv. poradu zvonečkem. Děti hovoří v komunitním kruhu a navrhují pravidlo, které by toto chování odstranilo, a vymezují si, jak se budou chovat a jaké následky budou následovat po porušení pravidla.

Závěr

- V MŠ PZ se u učitelek ve větší míře objevují techniky efektivní komunikace, kterou již také zčásti ovládají i děti
- Ve všech třech školkách je komunikace častá a projevuje se v ní zájem o dítě
- V MŠ PZ se odpovědnost za řešení konfliktů klade především na děti a tím se u nich vytváří kompetence k řešení problémů
- V MŠ bez zaměření konflikty mezi dětmi řeší většinou učitelka

3.9 Záznam pozorování možnosti pohybu:

Úvod

- pokud nejsou děti omezovány v pohybu, mají větší možnost využívat různorodých her a utvářet je. Z tohoto důvodu je významné, zda děti mohou projevovat všechny své schopnosti.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Děti přecházejí od hry na koberci ke hře u stolečku libovolně. Tyto jejich přechody a změny her jsou učitelkou respektovány, a pokud si děti po sobě uklidí hračky, nejsou ani komentovány. Když si dítě půjčí více her a jedné se už nevěnuje je na nepoužívanou hračku upozorněno a tím vybídnuto k jejímu uklizení. Pokud ale hračku již používá jiné dítě, učitelka nezasahuje. Některé děti učitelku informují o tom, že odcházejí na záchod či do koupelny. Pokud si děti chtějí něco odnést do šatny, ptají se učitelky, ale tato otázka je spíše informačního typu – učitelka potřebuje vědět, kde se děti nacházejí, dětem vždy vyhoví a odchod do šatny povolí.
- Děti během volné hry nepoužívají žádné pohybové nářadí a pomůcky. Běhání po třídě je dětem zakazováno, a pokud běhají po třídě, jsou jim předkládány tzv. klidové činnosti či nabízena jiná hra.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Děti volně přecházejí z tzv. koutků od hry ke hře. Libovolně se pohybují z části s kobercem do části se stolečky. Hlavně při námětové hře se pohybují po celém prostoru třídy. Na záchod či do koupelny odcházejí samostatně, pouze někdy informují o svém odchodu – např. „Jdu si umýt ruce.“ O odchodu do šatny děti informují učitelku.
- Ve své hře děti užívají různorodé pomůcky k pohybu např. skákací míče, obruče, šlapadla atd. Tyto pomůcky jsou dětem nabízeny i učitelkou. Ta se domnívá, že pohyb je pro děti velmi důležitý, proto také dětem není zakazováno běhání po kobercové části. Běhání či skákání po části, kde se nacházejí stolečky je upraven pravidlem, kvůli bezpečnosti dětí. Jediné, na co jsou děti upozorňovány je válení se po sobě. Při vyskytnutí se takového chování jsou děti upozorňovány „Toto není dobrá (žádná) hra“.

MŠ PZ Třebíč

- Děti volně přecházejí z části s kobercem do části se stolečky. Jejich přechody nejsou ale časté, většinou se děti zabývají vybranou hrou delší dobu. Na záchod či do koupelny mají také volný přístup, protože tento prostor je dobře viditelný i ze třídy. Odchody do šatny nejsou časté, málo kdy si děti potřebují něco odnést.
- Při volné hře děti využívají i pomůcek určených k pohybu. Volně k využití bývá skluzavka, ribstole či jiné pomůcky. Běh a jiný pohyb není zakazován v kobercové části, v ostatních prostorách je ošetřen pravidlem. Děti si také sami na kobercové části hrají známé pohybové hry např. na peška. Tato volnost je dětem poskytnuta, ale vyžaduje dodržování pravidel.

Závěr

- V MŠ bez zaměření jsou děti více omezovány v pohybu a také jim není povolen samostatný přístup do všech prostor
- V MŠ PZ mají děti volnost pohybu větší a také mají možnost využívat různorodých pohybových pomůcek, děti v MŠ PZ si sami umí zahrát i pohybovou hru

3.10 Záznam pozorování samostatnosti dětí:

Úvod

- samostatnost dětí se vytváří vedením učitelky a podporuje u dětí odpovědnost za své chování. Značný význam má samostatnost při řešení problémů a tím i zvládnání nových životních situací.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Děti jsou málo samostatné v rozhodování a také mají malou míru odpovědnosti za své chování. Již po příchodu dětí do třídy je patrné, že děti se nechají raději vést učitelkou, než aby vymýšlely či přemýšlely o nové hře. Děti se stále k učitelce vrací s dotazy, jak co udělat, co mají dělat později atd. Velmi důležitou a častou otázkou dětí je také „Mám to dobře?“ Důležitá je kontrola jejich práce a také potřeba pochlubit se a ukázat co vytvořily.

- Pokud se některé dítě chce přidat ke hře jiných dětí, většinou se bez řeči přidá. Mezi dětmi neprobíhá velká komunikace na toto téma. Pokud ale spoluhráče nechtějí, dávají to děti najevo a tento problém je většinou řešen i s paní učitelkou. Hračky si ale děti mezi sebou půjčují a také spolu rády spolupracují, zvláště na velkých stavbách. U chlapců se nejčastěji objevuje, že staví stejný druh stavby, ale každý zvlášť – každý jednu stavbu. Jedná se především o letadla, kdy děti mezi sebou tyto výtvary porovnávají.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Většinu her či činností si děti vymýšlejí samy, učitelka jim jen podává návrhy, jak by mohly ve hře pokračovat, pokud se již hra nijak nevyvíjí. Děti se většinou na nic neptají a snaží se své potíže vyřešit sami. Od učitelky většinou nevyžadují kontrolu svých činností.
- Pokud dítě přichází mezi jiné děti, které si už hrají nějakou hru, ptá se, jestli si může hrát s nimi. Děti většinou nového hráče mezi sebe přijímají a bezkonfliktně ve hře pokračují. Pokud ale z nějakého důvodu dítě mezi sebou nechtějí, většinou mu udávají důvod proč - např. máme málo kostek. Děti si mezi sebou hračky navzájem půjčují a vyměňují. Častěji si děti hrají ve skupinách a spolupracují mezi sebou. Většinou už po příchodu do třídy si děti vyhledávají vhodné spoluhráče ke hře a vybírají si i místo, kde svou hru mohou uskutečnit. Jen některé mladší děti dávají přednost hře o samotě bez pomoci ostatních dětí. Děti předškolní se nyní nejvíce zajímají o stolní hry, kde se projevuje jejich soutěživost.

MŠ PZ Třebíč

- Děti jsou samostatné a je na ně vkládána větší zodpovědnost za jejich chování a jednání. Sami si půjčují hračky či pomůcky, které využívají k různorodým účelům. Sami si také hrají pohybové hry na koberci – občas žádají učitelku o upřesnění pravidel hry nebo připomenutí říkanky. Jinak si hru řídí sami. Výběr her je také volný, jen je učitelkou vytvářeno podnětné prostředí, které děti láká a směřuje je k určitému druhu činnosti.
- Děti si nejčastěji hrají společně, nevyskytují se často individuální samostatné hry – ty se objevují jen u nově přichozích dětí, které potřebují hlavně paní učitelku. Ve většině případů děti spolupracují na hře či stavbě ve skupinách tak kolem 4

děti. Děti si navzájem pomáhají, vysvětlují nově přichozím pravidla hry, i jak pracují.

Závěr

- V MŠ PZ děti nejsou tolik závislé na kontrole učitelek a také nevyžadují jejich stálou pozornost
- Ve všech pozorovaných třídách spolu děti velmi rády spolupracují, a také si mezi sebou půjčují hračky
- V MŠ PZ se mezi sebou děti domlouvají, kdo si s kým bude hrát a koho přijmou do hry

3.11 Záznam pozorování obohacování hry dětí:

Úvod

- tím, že učitelka vstupuje do her dětí, umožňuje jim rozvíjet jejich hru jiným směrem. Také ale může hru ovlivnit natolik, že děti přijmou její nápad spíše jako úkol a tím se z volné hry stane řízená činnost.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Pokud si děti hrají s vyrobenými zbraněmi či je jejich hra jinak nebezpečná, učitelka dětem předkládá nabídku činností – donese jim hračky a pomůcky a navrhne, jak by se s nimi dalo pracovat. Tuto činnost většinou děti přijmou a dále se jí věnují, dokud není tato činnost splněna a dokončena. Poté zvou učitelku ke kontrole.
- Pokud si děti hrají se stavebnicemi a jejich hra již delší dobu stagnuje, učitelka se snaží dětem nabídnout jinou formu hry s vybranou stavebnicí. Svými nápady hru obohacuje a vymýšlí nové prvky. Občas učitelka donese i další pomůcku a děti se snaží tyto dvě pomůcky propojit a vytvořit nové dílo. Ve většině případů děti ale plní úkol učitelky a nevymýšlí nové alternativy hry sami.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Učitelka do her většinou nezasahuje a tím ponechává dětem větší prostor pro jejich fantazii. Děti většinou rádi učitelku ve svých hrách přivítají. Vysvětlují jí,

co vytvářejí, na co si hrají apod. Učitelka obohacuje hru dětí především pomocí výběru. Dětem nabízí své zkušenosti a náměty, které děti buď využijí a nebo ne. Dětem nepřináší do hry žádné pomůcky, ale nechává je, aby si je našly samy.

MŠ PZ Třebíč

- Učitelka obohacuje především nabídku činností ve třídě. Připravuje podnětné prostředí, které v dětech vyvolává zájem o činnosti, které by chtěla rozvíjet. Sama vykonává určitý druh činnosti a tím nabízí svoji činnost i dětem. Při své práci se individuálně věnuje aktivitě jednotlivých dětí a projevuje zájem o jejich činnost.

Závěr

- V běžné MŠ učitelka více obohacuje dětskou hru, také ale jejich hru zaměřuje jiným směrem
- V MŠ PZ učitelky hru nijak výrazně nemění, ale nabízí nové rozšiřující náměty, hru si ale nakonec musí děti stejně vymyslet sami

3.12 Záznam pozorování nabízených činností učitelky:

Úvod

- nabídka učitelky může být pro děti přínosem, pokud nepřesahuje únosnou mez a z nabídky se nestává povinná činnost. Pokud nabízená činnost zabírá většinu času, chybí dětem prostor pro vlastní kreativitu a nápady, tím také znemožňuje volbu další hry.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Přibyslav

- Během každého dne učitelka připravuje nějakou činnost, která je dětem předkládána. Jedná se většinou o pracovní či výtvarnou činnost u stolečku, která je předem pro děti připravena. O tyto činnosti projevují zájem především dívky, některé ihned po příchodu do třídy se začínají věnovat výrobě či kresbě a tím se okrádají o volnou hru. Některé děti touto činností stráví většinu volného času pro hru. Jedná se ale o činnosti, které děti velmi baví a rádi se jich účastní. Některé dívky se hned po příchodu do třídy vyptávají, co budou dnes dělat či

vyrábět. Pokud není místo u stolečku, který je vyhrazen pro tyto činnosti, raději dívky čekají až se místo uvolní a nevyhledávají jinou hru.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Nabídka činností učitelky je různorodá. Jedná se o nabízení námětové hry, pracovní činnosti (např. krájení jablek na křížaly, pečení, práce s přírodninami), výtvarné činnosti atd. Tyto činnosti navštěvují děti dle zájmu, nejedná se ale vždy o stejnou skupinu dětí. Tyto činnosti nezabírají dětem celou volnou hru a dávají možnost dětem se jí věnovat dle potřeby. Také se tato aktivita dětí neprovádí pouze u stolečku, ale je umístěna v jakékoli části třídy. Např. hra na lékaře probíhala na koberci mezi hrami ostatních dětí, které se nabízené činnosti neúčastnily.

MŠ PZ Třebíč

- Nabídka učitelky není tak zřejmá jako v jiných MŠ. Učitelka připraví prostředí pro různorodé hry a navodí atmosféru. Sama se věnuje nějaké činnosti, kterou provádí a tím ji nabízí příchozím dětem. Pokud tato činnost někoho zaujme, učitelka vysvětlí postup své práce a přenechá děti, aby si činnost vykonávaly sami. Ostatní děti, které se činnosti prozatím nevěnovaly, a chtějí se připojit, se seznamují s postupem práce od svých kamarádů. Učitelka se mezitím věnuje individuálně jinému dítěti. Pokud děti mají s vykonávanou činností problém a neumí si poradit, učitelka se k činnosti vrátí a ukáže postup znovu.

Závěr

- V běžné MŠ se nabídka skládá především z pracovních či výtvarných činností u stolečku
- V MŠ PZ je nabídka různorodá a provádí se v různých částech třídy, uskutečňuje se především vytvořením podnětného prostředí, které dětem nabízí více fantazie a aktivuje zkušenosti dětí, které ve hře využívají

3.13 Záznam pozorování stravování:

Úvod

- stravování a jeho rozložení během dne je důležité pro vytváření stravovacích návyků. Možnost volby, kdy a jak se dítě bude stravovat, také přispívá k zvýšení zodpovědnosti dítěte samo za sebe.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Stravování neprobíhá během volné hry dětí, ale až později po cvičení a ranním kruhu. Svačina probíhá společně u všech stolečků, kde každé dítě má své místo.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Dětem je nabídnuta svačina během volné hry. Na svačinu je vymezen jeden až dva stolečky, ke kterým děti libovolně přicházejí a dle potřeby svačí. Sami si určují porci svého jídla a nalévají si nápoj do připravených hrnečků. Před ukončením svačiny jsou děti upozorněny. Pro další potřeby je dětem nabídnut knackerbrot, který si mohou sníst až do odchodu ven z MŠ.

MŠ PZ Třebíč

- Dětem je od rána nabízeno ovoce, které si libovolně odebírají až do odchodu ven. Tuto možnost děti hojně během dne využívají. Svačina probíhá během volné hry asi 1 hodinu u vymezených stolečků, kde se děti samostatně obsluhují. Mají možnost si sami namazat pečivo pomazánkou anebo si sníst pečivo suché. Jediné omezení u svačiny je to, že se musí dle pravidla jíst u stolečku a neběhat s jídlem po třídě.

Závěr

- V MŠ PZ probíhá svačina během volné hry a také je zajištěno pro děti další jídlo, aby byly uspokojeny jejich individuální potřeby
- V MŠ bez zaměření probíhá svačina až po volné hře u všech stolečků, dětem není zajištěno do oběda jiné jídlo

3.14 Záznam pozorování pitného režimu:

Úvod

- dodržování pitného režimu u dětí je jedním z předpokladů k udržení jejich celkové spokojenosti. Dostatečný přísun tekutin také podporuje správné fungování organismu.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Pitný režim je zajištěn pomocí konvice s nápojem a připravenými skleničkami. Jedná se většinou o čaj nebo šťávu. Děti ale možnost napít se nevyužívají a pijí většinou až o svačině, kdy si nápoje přidávají.

MŠ PZ České Budějovice - Pohúrka

- Pitný režim je zajištěn pomocí samoobslužného barelu s čajem. Děti si často hned po příchodu do třídy nalévají a poté skleničky odkládají na pult. Čisté skleničky jsou položeny dnem vzhůru, použité skleničky se odkládají na červený táč dnem dolů. Při svačině je dětem přinesen další džbán s vybraným nápojem, který si děti nalévají samostatně do hrnečků.

MŠ PZ Třebíč

- Pitný režim je zajištěn už od rána samoobslužným barelem s čajem, ze kterého si děti čepují čaj do svých hrnečků. Každé dítě má svůj vlastní hrneček se svou značkou. Při svačině je přivezen další nápoj v konvici, který si děti mohou též samostatně nalévat. Při pobytu venku si děti v létě nosí z domova lahvičku s nápojem, která se vkládá do malých batůžků.

Závěr

- V MŠ PZ jsou umístěny barely s nápojem, ze kterých si děti samy nalévají a třídí použité a nepoužité hrnečky, děti dost využívají možnost napít se
- V MŠ běžně mají děti o nápoje menší zájem, připravená konvice s čajem je jim poskytnuta celý den

3.15 Záznam pozorování ukončení volné hry, přechodů:

Úvod

- ve většině mateřských škol se po dětech vyžaduje, aby započatou práci dokončily. Z tohoto důvodu je dobré, když i ony mají možnost svou hru či volně vybranou práci dokončit. Děti by také měly mít jasný přehled o tom, kolik času mají na svou práci a co bude následovat.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Na konec volné hry jsou děti upozorňovány zvoněním zvonečku. Děti na toto zazvonění dobře reagují a skoro ihned začínají uklízet své hračky a pomůcky. Poté je určena denní služba, která připraví polštářky, na které si děti sedají při ranním kruhu. Toto přinesení polštářků je signálem, že již je konec her a děti si jdou vybrat svůj polštárek a posadí se na něj. Poté již čekají na příchod učitelky, která si donese svoji židli a pomůcky.
- Děti nemají problémy s uklízením hraček a vždy velmi rychle uklidí nebo dají své výtvary na výstavu. Problémem je spíše hra s polštářky a házení jich po sobě při čekání na ostatní děti, které ještě nestačily přijít do kruhu.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Volná hra je ukončována 3 zazvoněními zvonečku. První znamená – ukončujte hru, nezačínajte další hru. Druhé zazvonění znamená, že hračky se musí uklidit. Po tomto zazvonění učitelka připraví doprostřed koberce látku, ve tvaru kruhu tzv. studánku. Kolem ní, se již děti postupně scházejí podle toho, jak rychle se jim podařilo uklidit své hračky. Děti jsou vedeny k tomu, aby s úklidem pomohly i svým kamarádům, než se půjdou posadit ke studánce. Třetí zvonění znamená, že se všechny děti mají posadit co nejrychleji ke studánce, protože začíná komunitní kruh.
- Pro většinu dětí není uklízení problémem. Při prvním zvonění děti očekávají, že již brzy budou muset hru ukončit a začínají si svá díla umísťovat na výstavu. Některé děti se snaží dodělat rozdělanou práci, jiné už začínají uklízet či debatují o tom, jak ve hře pokračovat další den. Na další zvonění již všechny děti uklízejí a dávají vše do pořádku. Na třetí zvonění již všechny děti sedí kolem studánky a čekají na příchod učitelky.

MŠ PZ Třebíč

- Volné hry dětí končí až při odchodu ven, tudíž nejsou využívány skoro žádné prostředky k ukončování her. Paní učitelka upozorňuje na odchod ven a úklid hraček ústně. Většinou děti informuje průběžně a dává jim tak dostatek času na dokončení hry a její uklízení. Kvůli individuální práci s dětmi, se každé dítě informací o úklidu dozvídá v jiný čas. Každé dítě potřebuje jinak dlouhou dobu na úklid. Pokud si některé děti již hry uklidily a jiné ne, učitelka nabídne

nějakou společnou činnost, kterou zaplní čas čekání na opozdilé děti. Např. děti si společně s učitelkou zazpívají píseň.

Závěr

- V MŠ PZ je dětem zajištěn plynulý a klidný přechod k dalším činnostem. Děti jsou vždy o změně brzy informovány, aby stihly započatou hru dokončit.
- V MŠ bez zaměření jsou děti upozorněny na konec volné hry jednorázově, děti nemají možnost svou hru v klidu dokončit

3.16 Záznam pozorování pravidel:

Úvod

- pravidla omezují hru dětí, ale také zajišťují řád. Dětem dávají pocit jistoty a spravedlnosti.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Příbyslav

- Pravidla třídy jsou dětem připomínány po prohřešku. Pokud některé dítě ublíží jinému je mu řečeno pravidlo a také je dítě upozorněno na nástěnku, kde jsou pravidla nakreslená a napsaná. Pravidla ale nejsou často porušována a tudíž, dětem nejsou často připomínána. Pravidel je pouze několik a ostatní jsou tvořena v průběhu a dle potřeby. Pravidla jednotlivých her jsou řečena před započatím hry, aby nedocházelo k jejich porušování. Většina nenapsaných pravidel je upravena režimem dne, který správný chod činností zajišťují.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Děti mají určených několik pravidel, která jsou dodržována a děti znají jejich znění. Například při nějaké problémové situaci učitelka položí otázku „ Proč se toto nesmí dělat?“nebo „Co je špatně?“ A děti vědí a správně odpovídají, že mají společně vytvořené pravidlo a jeho znění přesně vysloví. Pravidlem také učitelka vybízí děti k určité činnosti např. k úklidu „Každá hračka má své místo“. Děti na vyslovená pravidla reagují a vědí, co se od nich čekává.

MŠ PZ Třebíč

- Děti si společně tvoří pravidla třídy v komunitním kruhu. Některé situace jsou ošetřeny během režimu dne, kdy děti věc berou jako rituál a není potřeba je na ně upozorňovat.

Závěr

- V MŠ PZ děti znají všechna společně utvořená pravidla a znají i jejich přesná znění. Děti se na pravidla navzájem upozorňují a mají je již zautomatizovaná
- V běžné MŠ děti soubor pravidel mají, ale jejich připomínání není časté

3.17 Záznam pozorování ponechávání staveb:

Úvod

- děti již při vytváření nových výtvorů ovlivňuje fakt, zda si budou moci svoje dílo ponechat. Pokud vědí, že stavbu budou muset zničit, nevěnují práci tolik úsilí, nevěnují se detailům a celkově se pro ně stává činnost méně zajímavou. Boření či rozebírání výtvorů může být pro některé děti i traumatizující. Pokud si naopak mohou děti své výtvořiny ponechat a mohou se jimi např. pochlubit rodičům, narůstá jejich význam i zaujetí pro práci.

Charakteristika jednotlivých MŠ

MŠ Přibyslav

- Vytvořené stavby či rozestavěné výtvořiny si děti mohou ponechat jen v určité míře. Malé stavby si mohou ponechat jen tehdy, pokud je místo na skříňkách, kde je určena výstavní plocha. Velké výtvořiny a stavby si většinou ponechat nemohou, protože zabírají mnoho místa a znemožnily by tak průběh pohybových aktivit či jiných činností na koberci. Děti se většinou mezi sebou domlouvají, které stavby si ponechají a které budou zbořeny. Stavby se také musejí bourat proto, aby byl dostatek stavebního materiálu pro další hry jiných dětí.

MŠ PZ České Budějovice - Pohůrka

- Většinu staveb, které děti vytvoří, si smějí ponechat, záleží pouze na domluvě. Děti se mezi sebou domlouvají, které stavby si ponechají a které rozboří a

vytvoří znovu či jinak. Rozboření stavby jiného dítěte je zakázáno a děti toto pravidlo respektují. Chodí se navzájem ptát i při půjčování hry, kterou si někdo vybral a už se jí nevěnuje.

- V pátek probíhá celkový úklid všech her a rozložení všech staveb. Děti tedy mají na další týden ke hře dostupné všechny pomůcky a hračky.

MŠ PZ Třebíč

- Děti si většinu staveb smějí ponechat, je jen na jejich domluvě, které stavby zboří a které si vystaví. Samozřejmě, že některé činnosti a hry se uklízí vždy a na výstavu se neponechávají. Započaté a nedokončené hry mají děti vždy možnost si ponechat a dokončit další den.
- V pátek se boří všechny stavby a uklízí se hračky. Důvodem je velký úklid, vysávání koberců, utírání prachu atd. Děti toto respektují a nedělá jim to již žádné problémy.

Závěr

- V MŠ PZ mají děti možnost ponechat si všechny svoje výtvary celý týden, pokud se nedohodnou mezi sebou jinak
- V MŠ bez zaměření si děti mohou ponechat velké množství staveb, ale velké stavby jsou nuceny alespoň částečně zbořit, kvůli dalším činnostem

3.18 Námětová hra: Na lékaře

Úvod

MŠ Příbyslav:

Vybavení pro tuto hru v MŠ:

- injekční stříkačky, obvazy, teploměr, lahvičky, talířek, měřič tlaku, přístroj na měření srdce umělohmotný, obrázky rentgenu, vozík
- plášť pro lékaře

Místo hry:

- na línu, v prostoru u židliček
- hra probíhala v koutku se zrcadlem- „kadeřnictví“,

Příprava hry:

- připravila jsem zdravotnické nástroje a položila je viditelně na stůl kadeřnictví, upozornila na ně děti
- hru připravil jeden chlapec s mou pomocí
- jednotlivé nástroje byly položeny na stole
- čekárna se skládala z několika židlí u zdi nedaleko kadeřnického koutku
- ordinace byla utvořena pomocí 3 židlí vedle sebe

Průběh hry:

- hry se zúčastnilo asi 6 předškolních dětí
- největší zájem byl o roli lékaře, chyběla zdravotní sestra, občas byl i nedostatek pacientů
- pro nemocné chodil lékař a většinou beze slova je odvedl do ordinace
- v ordinaci neprobíhala také skoro žádná komunikace, málo kdy zazněla otázka „co vám je?“ občas lékaři sdělovali teplotu
- lékaři nejčastěji měřili tlak, píchali injekce a měřili pacientům teplotu a obvazovali je obvazy
- lékaři také rozdávali lahvičky s léky, občas mazali mastičky, určovali teplotu na teploměru
- děti velmi zraněné pacienty vozily i do nemocnice, ale tuto skutečnost neměly dobře promyšlenou a proto je hned musely zase dovést zpět
- některé děti si hrály se stavebnicí a přicházely jen v roli pacientů na kontroly
- děti se měnily v rolích pacientů a lékařů dle zájmu

MŠ PZ České Budějovice - Pohúrka:

Vybavení pro tuto hru v MŠ:

- injekční stříkačky, obvazy, masti, lahvičky, razítka, lístky na recepty, obrázky, tužky, teploměr, měřič tlaku, přístroj na měření srdce – opravdový, trojcípý šátek, talířek
- čepičky pro sestry – z papíru, modré a bílé pláště, prostěradla, červený kříž – znak nemocnice na velké čtvrtce

Místo hry:

- na koberci
- hra probíhala v rohu místnosti u nábytku s policemi

Příprava hry:

- připevnila jsem kříž z papíru na záclonu u okna, donesla zdravotnické nástroje a položila pod kříž
- přípravy se ujaly dvě předškolní dívky, při přenosu většího nábytku požádaly o mou pomoc
- nástroje byly rozloženy na stole a policích v okolí
- ordinace se skládala ze stolečku a židle, 2 lehátek potažených prostěradlem
- z velkých stavebnic byl utvořen vchod do ordinace
- nemocnice se skládala z dvou matrací položených nedaleko ordinace

Průběh hry:

- hry se účastnily především předškolní děti, roli pacienta si ale zkusily i děti mladší
- děti si rozdělily role lékaře a sester, oblékly se do kostýmů, průběžně vyzývaly ostatní, jestli nechtějí být pacienti
- pro nemocné chodila sestra před vchod a řekla „Další!“ nebo „Pojďte dál!“
- doktor navazoval s pacientem komunikaci „Co tě bolí?“, „Proč jsi přišel“, občas zjišťoval jméno nemocného, bydliště apod.
- lékaři sdělovali, co budou dělat, co se bude dít dál, komunikovali se sestrou a ta jim podávala nástroje
- sestra vydávala recepty, dávala razítko
- nejvíce byly využívány obvazy, injekce, teploměr
- před převozem do nemocnice telefonovali rodině, v nemocnici byl podáván čaj
- pokud dětem chyběli pacienti, využily ke hře plyšových hraček
- v rolích sestry, lékaře i pacientů se děti střídaly

MŠ Třebíč:

Vybavení pro tuto hru v MŠ:

- injekční stříkačky, teploměr, obvazy, lahvičky, měřič tlaku, talířky,...
- plášť pro lékaře i pro sestry, čepečky

Místo hry:

- v lékařském koutku – ordinace
- hra probíhala v koutku, který se nachází nedaleko učitelského stolu hned naproti vstupu do třídy

Příprava hry:

- nebyla nutná, koutek je dětem k dispozici každý den
- pomůcky na hru byly připraveny

Průběh hry:

- dvě 4leté dívky se vydaly do koutku s ordinací, převlékly se do plášťů a nasadily si čepičky sester
- připravovaly si nástroje k práci a povídaly si o nich, na co slouží, co to je
- dívky přijaly do hry i několik pacientů, ale většinou ošetřovaly plyšová zvířátka
- nejvíce využívaly obvazů a injekcí
- dívky s láskou a jemně pečovaly o svá zvířátka, která přenášely opět do svých domovů – hra probíhala nejen v koutku

Porovnání:

Vybavení:

- MŠ PZ byla lépe připravena na námětovou hru, z toho lze soudit, že tato hra se uskutečňuje a nabízí dětem častěji než v běžné MŠ
- Pomůcek na hru bylo také v MŠ PZ více než v běžné MŠ

Příprava hry:

- v běžné MŠ děti více dbaly na čekárnu, lze tedy soudit, že děti mají jasno v uspořádání prostor v lékařském středisku, také to jistě vyplývá z jejich zkušeností u lékaře (více času tráví v čekárně)
- děti z MŠ PZ Pohůrka více dbaly na vybavení ordinace, věděly o lehátku i o pracovním místě lékaře
- V MŠ PZ v Třebíči děti nemusely přemýšlet o výstavbě prostor a zabývaly se spíše uspořádáním nástrojů pro svou hru

Rozdělení rolí:

- v běžné MŠ byl největší zájem o lékaře a jeho práci, roli sestry se nikdo nezúčastnil
- v MŠ PZ měly děti jasnou představu o roli lékaře i zdravotní sestry, přesně si rozdělily práci
- ve všech MŠ nevznikl problém v rozdělení rolí, vše probíhalo dohodou

Komunikace:

- v běžné MŠ neprobíhala skoro žádná komunikace, pro děti byla přitažlivá pouze manipulace s nástroji, občas informovaly o změřeném tlaku či teploty, nejvíce pro ně byla zajímavá čísla
- v MŠ PZ probíhala komunikace neustále, děti se domlouvaly na postupu, získávaly informace a komentovaly svoji práci, děti v čekárně se chovaly tiše
- v MŠ PZ také probíhala komunikace i o nástrojích, které děti využívaly

Závěr

- děti z MŠ PZ měly více informací o povolání lékaře a sester, o vybavení než děti z běžné MŠ
- všechny děti věděly o rozdílu mezi nemocnicí a ordinací, věděly základní informace o lékárně
- děti v MŠ PZ byly více samostatné a uměly lépe řešit vzniklý problém či nedostatek, děti z běžné MŠ raději od nového nápadu upouštěly
- děti z běžné MŠ se držely svých zkušeností a opakovaly stejné postupy práce
- děti z MŠ PZ se snažily o nové nálezy a nové postupy

4 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ

Cílem praktické části byla analýza volných činností dětí v mateřské škole pracující podle programu Zdravá mateřská škola a v mateřské škole bez zaměření.

Cíle jsem ověřovala na základě jednotlivých předpokladů.

Předpoklad č.1

Volnost pohybu, jak již dokazuje záznam pozorování 3.9, byla 2krát větší v MŠ PZ než v MŠ bez zaměření. Tento předpoklad, také potvrzuje velký výběr pohybových pomůcek dostupných dětem.

Předpoklad č.2

Hojnost námětové hry v MŠ PZ potvrzují tzv. koutky, které se ve třídách vyskytují. O námětové hře se zmiňují již v záznamu pozorování 3.5, který též vypovídá o tom, že děti v MŠ PZ mají k dispozici námětovou hru až 3krát častěji než v MŠ bez zaměření, kde je tato činnost nabízena cíleně.

Předpoklad č.3

Samostatnost dětí se v MŠ PZ projevuje především ve stravování, ale také při řešení konfliktů mezi dětmi. Zodpovědnost dětí za své chování a chod třídy se objevuje při problémech, a to při vymýšleních nových pravidel či upozorňování ostatních dětí na tyto pravidla. Samostatnost a odpovědnost dětí je až 2krát větší než u dětí v MŠ bez zaměření. Více o samostatnosti je uvedeno v záznamu pozorování 3.8, 3.10, 3.16.

Předpoklad č.4

Děti v MŠ PZ mají více pomůcek ke hře, které se týkají stavby těla i lékařství. Jedná se například o puzzle, hru zubaře (kde děti do úst dosazují zuby, vrtají) atd. Obsahová nabídka je také zaměřena na témata, která směřují více k těmto poznatkům. Děti v MŠ PZ mají podrobnější poznatky o zdraví a stavbě těla, v běžné MŠ jsou tyto poznatky jen základní.

ZÁVĚR

Jak již bylo řečeno, předškolní věk je obdobím v životě člověka, ve kterém se dítě mimo jiné učí regulovat své chování. Proto je dobré dítěti pomoci v utváření jeho hodnot a přizpůsobit mu prostředí tak, aby prožívalo pocit pohody a bylo do dalšího života dostatečně připraveno. Rizik, která budou dítě během jeho vývoje ohrožovat je mnoho, ale přesto, pokud si jich budeme vědomi a budeme se jich snažit vyvarovat, jejich dopad na tělesné i psychické zdraví dítěte bude minimální. Získáním návyků zdravého životního stylu dětem zajišťujeme předpoklady pro jejich další vývoj a dáváme jim vzor chování, ve kterém mohou ve svém budoucím životě dále pokračovat.

Pokud již zvolíme u dítěte výchovný styl, ve kterém se budeme snažit dítě vychovávat k úctě ke zdraví, domnívám se, že tato výchova by měla pokračovat i ve třídě mateřské školy. Zajisté bychom tedy měly výběr MŠ, do které dítě přihlásíme zvážit. Existuje totiž mnoho programů, podle kterých v mateřských školách pracují. Jedním z nich je v práci zmiňovaný program Zdravá mateřská škola, který zdravý životní styl u dětí podporuje. Z pozorování volné hry, které je v práci zaznamenáno také vyplývá, že tento program je pro děti přínosem nejen v oblasti zdravého životního stylu, ale i v utváření dalších důležitých schopností, dovedností a návyků.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000,744s. ISBN 80-7178-303-X
- HAVLÍNOVÁ, M. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. Praha:Portál, 2006, 223s. ISBN 80-7376-061-5
- HAVLÍNOVÁ, M. *Zdravá mateřská škola*. Praha: Portál, 1995,141s. ISBN 80 -7178-048-0
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. ÚIV: Tauris, 2006. ISBN: 8087000005
- KURIC,J., VAŠINA, L. *Obecná a ontogenetická psychologie pro učitele*. Brno:UJEP, 1987, 256s. ISBN 55 – 047-87
- MARÁDOVÁ,E., EZACHIÁŠOVÁ,V. *Talíř zdravé výživy: náměty pro praktické činnosti*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1998,19s. ISBN 80-7020 -027-8
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha:Galén,1994,214s.ISBN 80-85824-06-X
- MUFSONOVÁ,S., KRANZOVÁ, R. *O týrání a zneužívání*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny,1996,131s.ISBN 80-7106-194-8
- NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001,157s. ISBN 80-7178-5156
- SOMR, M. *Úvod do metodologie a metod výzkumu*. České Budějovice, 2006, 87s.ISBN 80-239-8227-3
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál,2006,390s. ISBN 80-7178-829-5
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, 522s. ISBN 80 – 7178 – 308- 0

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1: Záznamový arch
- Příloha č. 2: Záznamový arch – lékař

ZÁZNAMOVÝ ARCH

Aktivita	Frekvence výskytu	Poznámky
Celková doba volné hry		
Privítání dětí		
Komunikace s rodiči		
Rozloučení dětí s rodiči		
Námětová hra		

Aktivita	Frekvence výskytu	Poznámky
Konstruktivní hra		
Dostupnost hraček		
Komunikace		
Možnost pohybu		
Samostatnost dětí		
Obohacování		

Aktivita	Frekvence výskytu	Poznámky
Nabídka učitelky		
Stravování		
Pitný režim		
Ukončování činností		
Pravidla		
Ponechávání staveb		

Příloha č.2

ZÁZNAMOVÝ ARCH – NÁMĚTOVÁ HRA NA LÉKAŘE

Vybavení	frekvence výskytu	Místo	frekvence výskytu
Oblečení		čekárna	
obvazy			
Injekce		ordinace	
měřič tlaku			
Teploměr		kde?	
další poznámky		další poznámky	

Příprava hry	frekvence výskytu	Průběh hry	frekvence výskytu
počet dětí		komunikace	
Lékař		rozdělení rolí	
sestra		využití pomůcek	
Pacienti			
další poznámky		další poznámky	